

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
Administravimo ir kaimo plėtros katedra

Vita VANAGAITĖ

**PARAMOS FONDŲ PANAUDOJIMO KAIMO REGIONINEI
PLĖTRAI VERTINIMAS**

Magistrantūros studijų baigiamasis darbas

Studijų sritis: Socialiniai mokslai
Studijų kryptis: Vadybos ir verslo
administravimas
Studijų programa: Kaimo plėtros
administravimas

Akademija, 2005

Valstybinė kvalifikacinė komisija:

(Patvirtinta Rektoriaus įsakymu Nr. 427 s)

Pirmininkas: prof. A. Poviliūnas, Vilniaus universitetas

Nariai:

1. Doc. V. Atkočiūnienė, Lietuvos žemės ūkio universitetas
2. Doc. G. Žilinskas, Lietuvos žemės ūkio universitetas
3. Prof. M. Treinys, Lietuvos žemės ūkio universitetas
4. Prof. G. Merkys, Kauno technologijos universitetas
5. Doc. J. Čaplikas, Lietuvos žemės ūkio universitetas
6. Doc. V. Čiulevičienė, Lietuvos žemės ūkio universitetas

Mokslinė vadovė: lekt., dr. R. Brazienė, Lietuvos žemės ūkio universitetas

Recenzentas: lekt., dr. R. Dapkus, Lietuvos žemės ūkio universitetas

Katedros vedėja: doc., dr. V. Atkočiūnienė, Lietuvos žemės ūkio universitetas

Oponentas: doc. dr. D. Makutėnienė, Lietuvos žemės ūkio universitetas

SUMMARY**Vita VANAGAITĖ****Evaluation of the usage of the support funds for rural regional development**

Final work of University Post-graduate Studies, 64 pages, 13 figures, 9 tables, 50 references, 4 appendixes, Lithuanian language.

KEY WORDS: rural development, European Union, structural funds, regional policy, region, SAPARD support.

Research object – economical subjects, which have used SAPARD support in Lithuania.

Research aim – to evaluate the usage of the support funds for rural regional development.

Objectives:

1. Based on the analysis of the scientific literature, to overview the theoretical aspects of the regional politic.
2. Identify the types of the support funds and their principles.
3. To analyse the distribution of the support between the Lithuania regions.
4. To identify the advantages and disadvantages of the support in the region of Panevėžys.

Research methods: analysis, synthesis, data analysis, survey research, interview, graphic presentation.

Based on the analysis of Lithuanian and foreign scientific literature sources, the review of types of European Union support funds and their principles is presented in the paper. Besides, it is presented the evaluation of the significance of support funds to the rural regional development and analysis of SAPARD funds distribution in Lithuanian regions, paying the biggest attention to the investigation of advantages and disadvantages of the above mentioned support.

SANTRAUKA**Vita VANAGAITĖ****Paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei
plėtrai vertinimas**

Magistro studijų baigiamasis darbas, 64 puslapiai, 13 paveikslų, 9 lentelės, 50 literatūros šaltiniai, 4 priedai, lietuvių kalba.

RAKTINIAI ŽODŽIAI: kaimo plėtra, Europos Sąjunga, paramos fondai, regioninė politika, regionas, SAPARD parama.

Tyrimo objektas – ūkio subjektai pasinaudoję SAPARD parama Lietuvoje.

Darbo tikslas – įvertinti paramos fondų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai.

Uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra apžvelgti regioninės politikos teorinius aspektus.
2. Identifikuoti paramos fondus ir jų veikimo principus.
3. Išanalizuoti SAPARD paramos lėšų pasiskirstymą Lietuvos regionuose.
4. Remiantis Panevėžio apskrityje atliktu tyrimu, identifikuoti SAPARD lėšų panaudojimo privalumus ir trūkumus.

Tyrimo metodai: analizės, sintezės, statistinių duomenų analizės, anketinės apklausos, interviu, grafinio vaizdavimo.

Remiantis Lietuvos ir kitų šalių autorių moksline literatūra bei atliktu tyrimu, darbe yra apžvelgiami regioninės politikos teoriniai aspektai, Europos Sąjungos teikiama parama bei paramos fondų veikimo principai. Taip pat yra analizuojamas SAPARD paramos lėšų pasiskirstymas Lietuvos regionuose, ypatingą dėmesį skiriant šios paramos privalumų ir trūkumų tyrimui.

TURINYS

PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ ŽODYNĖLIS	6
ĮVADAS	7
1. REGIONINĖS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Regioninės plėtros teorija	10
1.2. Europos Sąjungos regioninė politika	14
1.3. Regioninė ir kaimo regioninė politika Lietuvoje	17
2. PARAMOS FONDŲ SAMPRATA, VEIKIMO PRINCIPAI	24
2.1. Paramos fondų samprata	24
2.2. Paramos fondai ir veikimo priemonės	25
2.3. Struktūrinių fondų principai, veiklos planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai	31
2.4. Reikalavimai siekiant gauti fondų paramą	32
2.5. Paramos fondų administravimas	33
2.6. Pagrindinės problemos siekiant pasinaudoti ES parama	35
3. PARAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO REGIONINEI PLĖTRAI	37
VERTINIMAS	37
3.1. Tyrimo metodika	37
3.2. Paraiškų, SAPARD paramai gauti, teikimo etapų analizė Lietuvoje	40
3.3. Regionų vaidmuo, siekiant gauti paramą	43
3.3. Panevėžio apskrities ūkio subjektų, gavusių SAPARD paramą, charakteristika	45
3.5. SAPARD lėšų gavimo organizavimas bei panaudojimas Panevėžio apskrityje	48
3.6. SAPARD panaudojimo kaimo regioninėje plėtroje vertinimas: privalumai, trūkumai	51
IŠVADOS	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS	62
PRIEDAI	65

PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ ŽODYNĖLIS

Acquis Communautaire (sutr. *acquis*) - Europos Sąjungos teisės ir jos taikymo praktikos visuma, apimanti visa tai, kas buvo pasiekta įgyvendinant Bendrijų steigimo sutartis. *Acquis communautaire* apima pirminę (Bendrijų steigimo sutartis, jų politinius tikslus ir principus) ir antrinę teisę (ES institucijų teisės aktai: direktyvos, reglamentai, sprendimai), taip pat taisykles, rezoliucijas, pozicijas, nuomones, teisminę praktiką, bendruosius teisės principus, Bendrijų teisės kūrimo techniką, tikslų ir praktikos visumą.

Europos Sąjunga (angl. *European Union*) - Europos valstybių asociacija, siekianti glaudesnės ekonominės bei politinės joje dalyvaujančių šalių integracijos vardan savo piliečių gerbūvio užtikrinimo, taikos ir stabilumo Europoje.

Kaimo plėtra – viena iš pagrindinių Europos Sąjungos bendros žemės ūkio politikos priemonių, kuria siekiama užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etnokultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką.

Paramos fondai – struktūrinės politikos dalis, kuri yra skirta ekonominių ir socialinių plėtros skirtumų tarp regionų ir ES šalių narių mažinimui.

Regionas - tai teisiškai valstybės nustatytas teritorinis vienetas, mažesnis tik už pačią valstybę, turintis savivaldą, juridinį savarankiškumą, individualiai jam priskirtą valdžią, finansinę autonomiją.

Regioninė plėtra – visuomenei ir aplinkai palanki gamtinė, kultūrinė, socialinė ir ekonominė raida atitinkanti regioninę plėtros politiką.

Regioninė politika – Europos Sąjungos politika, kurios tikslas – sumažinti įvairių ES valstybių regionų ekonominio ir socialinio išsivystymo skirtumus.

SAPARD – speciali parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.

Tolydi plėtra – tai skirtingų interesų derinimas tarp ekonominių, aplinkosauginių ir socialinių visuomenės tikslų, sudarantis galimybes pasiekti visuotinę gerovę dabartinei ir ateinančioms kartoms.

IVADAS

Europos Sąjungai (ES) priėmus politinį sprendimą dėl jos išplėtimo ir naujų narių priėmimo, Lietuva pasirinko integravimosi į ES kelią. Tačiau Lietuvoje vykdyta agrarinė politika neatitiko ES bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) krypties ir reikalavimų. Todėl bendrija, norėdama, kad narystės siekiančios šalys tinkamai pasirengtų įgyvendinti teisinius ir technologinius reikalavimus, nustatė paramos šaltinius bei jų skyrimo sistemą.

ES regioninė politika skatina Europos Sąjungos valstybių ar jų regionų struktūrinę pertvarką. Sudarytomis programomis siekiama skatinti atsilikusių regionų plėtrą ir struktūrinę pertvarką, bei struktūrinių sunkumų turinčių regionų ekonominę ir socialinę pertvarką. Todėl Europos Sąjungos struktūriniai fondai vadinami struktūriniais, ES regioninė politika kartais įvardijama kaip ES struktūrinė politika.

Paramos gavimas iš ES fondų – tai gana naujas reiškinys Lietuvoje. Paramos gavimui būtinas kruopštus pasiruošimas bei galimybių įvertinimas. Nesugebėjus pasinaudoti Europos Sąjungos teikiama parama kiltų grėsmė šalies konkurencingumo mažėjimui bei ekonominių reformų plėtrai. Šios priežastys pagrindžia pasirinktos **temos aktualumą**.

Regioninės plėtros raidą, būtinumą bei reikalingumą tyrinėjo Kirstukas J. (1999), Aleksandravičius A. (2002), Atkočiūnienė V. (2002), Bilchak V. S. (1998), Zacharov V. F. (1998), Grant W. (1997), Ribašauskienė E. (2000) ir kiti autoriai. Lietuvoje ES paramos svarba bei panaudojimas – mažai tyrinėtas, šiuos klausimus nagrinėjo Vilpišauskas R. (2003 m.), Čaplikas J. (2003 m.), Čironienė J. (2003 m.) ir kiti, tačiau atlikti tyrimai labiau apimdavo teorinę paramos fondų teikiamos naudos analizę ir galimybių vertinimą. Konkrečių paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai tyrimų nebuvo atlikta. Tai atspindi pasirinkto tyrimo objekto bei nustatyto tyrimo tikslo **mokslinį naujumą**.

Dėmesys regionams – būtina Europos Sąjungos valstybių politikos dalis. Regioninė plėtra ES kontekste, suprantama kaip bendruomenės gyvenimo socialinio, ekonominio, aplinkosaugos, technologijos, kultūros ir rekreacijos aspektų vystymas [14]. Bendruomenės narių gyvenimo kokybės lygis, nepriklausomai nuo žmogaus rasės, tautybės, gyvenamosios vietos turi būti tiek pakankamas, kad sistema, kurioje gyvena bendruomenė, funkcionuotų efektyviai.

Lietuva yra glaudžiai susijusi su ES valstybėmis, todėl galimos ekonominės krizės ir žemesnis pragyvenimo lygis atsiliepia ir kitoms ES valstybėms narėms. Bet kokie neigiami pokyčiai vienoje šalyje skaudžiai atsilieptų kitai valstybei. Taigi stiprindamos Lietuvą ES valstybės stiprina ir save.

ES disponuoja finansiniais instrumentais, kurie vadinami Struktūriniais fondais – jie padeda spręsti ilgalaikes socialines ir ekonomines problemas. ES, glaudžiai dirbdama su šalimis – narėmis bei regioninėmis valdžios institucijomis, naudoja šiuos fondus, norėdama paskatinti plėtrą ir sumažinti skirtumus tarp regionų bei socialinių grupių.

Svarbu pažymėti tai, kad šiame darbe, remiantis Lietuvos respublikos regioninės plėtros įstatymu, Lietuvos regionais yra laikomos apskritys.

Šiuo metu parama kaimo regioninei plėtrai yra labai aktuali, svarbi ir reikalinga, siekiant ekonominių reformų, ekonominės bei socialinės žmonių gerovės, tačiau ES paramą gauti nėra taip paprasta, ją reikia mokėti „pasiimti“, šiam tikslui pasiekti reikia parengti projektą, kuris kaimo žmonėms dažnai būna didelis uždavinys, o gauti pinigai ne visada yra tinkamai panaudojami.

Aktyvus paramos fondų panaudojimo vertinimas bei tyrinėjimas gali prisidėti prie sėkmingesnio sprendimų regioninės plėtros srityje formulavimo ir jų įgyvendinimo.

Darbo tikslas – įvertinti paramos fondų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis moksline literatūra apžvelgti regioninės politikos teorinius aspektus.
2. Identifikuoti paramos fondus ir jų veikimo principus.
3. Išanalizuoti SAPARD paramos lėšų pasiskirstymą Lietuvos regionuose.
4. Remiantis Panevėžio apskrityje atliktu tyrimu, identifikuoti SAPARD lėšų panaudojimo privalumus ir trūkumus.

Tyrimo metodai

Pirmoje ir antroje magistrinio darbo dalyse, be mokslinės literatūros analizės, naudojami ir kiti teoriniai metodai: apibendrinimo, dedukcijos, indukcijos, sintezės ir kiti, kuriais remiantis nagrinėjami regioninės plėtros aspektai, regioninę plėtrą įtakojantys ES paramos fondai bei jų veikimo principai.

Trečioje darbo dalyje pateikiama atlikto empirinio tyrimo duomenų analizė. Tyrimui atlikti buvo pasitelkti pirminiai ir antriniai informacijos šaltiniai. Pirminiai – iš atlikto tyrimo, antriniai tai – Nacionalinės mokėjimo agentūros, internete pateikti duomenys, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės skelbiama informacija. Pirminiai duomenys surinkti naudojant apklausos, interviu metodus. Tyrimo rezultatams pateikti naudojamas grafinio vaizdavimo metodas.

Tyrimo laikotarpis – 2000 – 2004 metai.

Publikacijos ir moksliniai pranešimai:

1. Vanagaitė V. Paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai vertinimas.- Kaunas- Akademija: LŽŪU leidybinis centras, 2005. – atiduota spaudai (1 priedas).
2. Vanagaitė V. Paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai vertinimas// Studentų mokslinė konferencija „Jaunasis mokslininkas 2005” (2 priedas).

1. REGIONINĖS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Regioninės plėtros teorija

Regioninės plėtros būtinumą ir šios politikos instrumentų reikalingumą lemia daugumai valstybių būdingi šalies ekonominiai skirtumai, kurie dažniausiai ir yra tyrinėjami regioninės plėtros specialistų.

Ilgą laiką buvo diskutuojama regioninio mokslo problema – savarankiškumas. Dar aštuntojo dešimtmečio viduryje buvo laikomasi nuomonės, kad mokslas apie regionus nėra savarankiška mokslo sritis, o tik jų sandūra, nes pastarieji naudojami gretutinių, artimų mokslų įdirbiais. Antiregionalistų nuomone, regioniniai tyrimai išėina už ekonomikos mokslo ribų ir jie yra daugiau susiję su geografija ir sociologija [4, p. 12].

Apibendrintai galima teigti, kad mokslas apie regionus yra daugelio mokslų sintezės rezultatas. Bilchak ir Zaharov (1998) nuomone, regioninis mokslas, tai kompleksinis tarpšakinis mokslas. Efektyvi regioninė analizė reikalauja daugelio mokslininkų bei skirtingų mokslo sričių specialistų kooperacijos [4, p. 9].

Regioninė politika yra ekonominių, socialinių ir politinių priemonių visuma, nukreipta į mažiau išsivysčiusių šalies regionų plėtrą bei sanglaudos skatinimą tarp regionų siekiant spartesnio bendro šalies ekonominio augimo bei visuomenės gyvenimo kokybės gerėjimo.

Regioninė politika, kaip regioninės ekonomikos skatinimo instrumentas, įgijo platų pripažinimą Vakarų Europos ir Šiaurės Amerikos šalyse. Nors atsiliekančiais regionais buvo rūpinamasi, bet apie specifinę paramą atsiliekančioms regionams bei apie savivaldybių ir regionų vaidmenį vykdant vietos ekonominę politiką imta kalbėti tik po Antrojo pasaulinio karo. Būtent tuo metu ėmė stiprėti savivaldybių ir apskričių vaidmuo, didėti jų funkcijų spektras [37, p. 4].

Manau, regioninės plėtros tyrinėjimas būtų bevaisis, pradžioje neapsibrėžus regiono reikšmės. Mokslinėje literatūroje ir praktikoje dažnai yra naudojamos sąvokos: teritorija, regionas, rajonas ir kt., kurios naudojamos kaip sinonimai. Pasak Šimelevič ir Bagdzevičienės (2001) dažniausiai naudojamos „rajonas“ ir „regionas“ sąvokos. Nors jos ir giminingos, tačiau skiriasi. Rajonas yra apibrėžiamas kaip teritorija su jai priklausančių elementų visuma. Ir ši elementų visuma skiria vieną teritoriją nuo kitos. Akcentuotina yra tai, kad praktiškai nei vienoje Vakarų šalyje terminas „rajonas“ nėra naudojamas, vietoj šio termino naudojamas terminas „regionas“ [44, p. 274].

Remiantis ES dokumentais, regionas – tai teisiškai valstybės nustatytas teritorinis vienetas, mažesnis tik už pačią valstybę, turintis savivaldą, juridinį savarankiškumą, individualiai

jam priskirtą valdžią, finansinę autonomiją [40, p.24]. Šiame darbe regionu laikoma apskritis. Regiono kompetencijai (galiai) priskiriama nemažai sferų: regiono ekonomika, jo planavimas, statybos ir apgyvendinimo politika, žemės ūkis ir kitos. Tačiau regioninė politika gali būti suprantama dvejopai:

1. Kaip valstybės vykdoma politika regionų plėtros atžvilgiu;
2. Kaip pačių savivaldybių arba apskričių vykdoma regiono ar teritorijos plėtros politika atitinkamam valdžios lygmeniui prieinamomis priemonėmis.

Bryden (2003) teigimu, pirmuoju atveju kalbama apie tiesioginę valstybės pagalbą, mokymų subsidijas, antruoju atveju - politikos instrumentai gali telktis ties tokiais reiškiniais, kaip tarptertitorinė konkurencija, išorės investicijų skatinimas, viešosios infrastruktūros tobulinimas. Abiem atvejais regioninė politika gali būti vykdoma ir kaip materialinių išteklių (investicijų) ir kaip administracinio reguliavimo pagalba [21, p. 5].

Vieno pasaulio regiono augimo tempai ženkliai skiriasi nuo kito, ir svarbiausia augimo vieta persikelia iš vienos šalies ar regiono į kitą. Įvairios ekonomikos šakos taip pat vystosi skirtingais tempais ir sparčiai besivystanti ekonomikos šaka po tam tikro laiko iš mažiau techniškai pažengusios persikelia į toliau techniškai pažengusią pramonę [16, p. 132].

Kiekvienos šalies ūkyje egzistuoja pirmaujančios, mažiau ir daugiau atsiliekančios ekonomikos šakos. Be to, ekonominio augimo tempai yra netolygūs ir laiko prasme. Būna greito ir lėto augimo periodai. Tos trys svarbiausios bet kurios besivystančios ekonomikos tendencijos suardo tarptautinės politinės ekonomijos struktūrą. Taip pat yra būtina priimti metamus iššūkius, jeigu norima, kad ekonomika liktų stabili.

Ekonominės veiklos plėtra ir augimas nevyksta tolygiai. Dėl žaliavų, verslo įgūdžių buvimo ar nebuvimo, ryšių tinklo, taip pat vyriausybės politikos bei kitų veiksnių pirmenybė atiduodama tai vienam, tai kitam regionui. Šalių vystymasis prasideda skirtingu laiku, vyksta nevienodais tempais, o ekonominė galia bei turtai kaupiami netolygiai [16, p. 134].

Pokario Vakarų Europoje susiformavęs „augimo polių“ teorinis modelis aiškino regionų vystymosi arba atsilikimo procesus, kaip pradinio gamybinės veiklos susikoncentravimo tam tikroje teritorijoje pasekmę. Pasak modelio autoriaus Francois Perroux, modernios (naujesnės) gamyklos ir vietovės, kuriose jos yra, visada sukelia didesnę ekonominę augimą, o šis augimas neišvengiamai sukelia teritorijos poliarizaciją.

Šią tezę patvirtina arba paneigia ir kiti autoriai. Lentelėje pateikiama autorių nuomonė dėl skirtumų tarp regionų.

Autorių nuomonė apie skirtumus tarp regionų [37]

Autorius	Autorių nuomonė
Friedman	Turtingi regionai „pririša“ prie savęs periferinius regionus per darbo pasiskirstymo prizmę ir perduoda į juos tam tikrus gamybos impulsus. Iki tam tikro laipsnio turtingų regionų augimas gali turėti pozityvų poveikį aplinkui esantiems ir ekonomiškai susijusiems regionams, tačiau vėliau išsivystymo lygio atotrūkis tampa pernelyg neproporcingas.
Hagen	Tradicinės visuomenės dažnai priešinasi naujovėms ir todėl jos iš principo negali kapitalizuotis iš inovacijų.
Ohlin	Pagrindinė ekonominių skirtumų tarp regionų susiformavimo priežastis yra skirtingi tų regionų išteklių.
Higgins ir Savoie	Bet kurio regiono ir jo urbanistinių centrų ekonominė plėtra priklauso nuo į eksportą orientuotos gamybos. Taip pat teigia, kad laisva ir nereguliuojama rinka, susiformavus pradiniam išsivystymo netolygumams, sukelia vis didesnę ir didesnę poliarizaciją tarp regionų.

Paskutinis teiginys prieštarauja neoklasikų teiginiui, kad išsivystymo netolygumus išlygina laisva rinka. Neoklasikai teigia, kad jeigu kapitalas yra mobilus nei darbo jėga, regionai, kuriuose darbo jėga gauna mažesnius atlyginimus, ekonomiškai auga sparčiau, kadangi kapitalas į šiuos regionus įplaukia sparčiau, nei iš jų bėga darbo jėga. Toks teiginys vertinamas kritiškai, kadangi darbo jėgos kaštai nėra vienintelis regiono patrauklumą investicijoms nulemiantis veiksnys.

Kitaip tariant, minėti autoriai sieja augimo polių turtėjimą su inovacijomis ir nemato šiame procese didelės žalos valstybei kaip visumai. Su tuo iš dalies sutinka ir Armstrong'as bei Taylor'as (2000), tačiau pastarieji regioninės politikos būtinumą sieja su atsirandančiais socialiniais kaštais: iš atsiliekančių regionų nuolat bėga darbo jėga, didėja politinis nestabilumas ir panašiai.

Apibendrintai galima teigti, kad regioniniai netolygumai yra akivaizdūs, tačiau nėra vieningos nuomonės dėl regioninių skirtumų atsiradimo ir vieningo šių problemų sprendimo (skirtumų mažinimo).

Yra autorių, manančių, kad atsiliekančių regionų iš viso neverta remti (žr.2 lentelę).

Teoretikų nuomonė apie paramą atsiliekantiems regionams [37]

Autorius	Autorių nuomonė
Rodwin	Vyriausybės paskatinimai arba administracinė kontrolė, kuriomis yra siekiama nukreipti gamybinių pajėgumų koncentravimosi procesą į tam nepatrauklius regionus, brangiai kainuoja ir nėra pajėgūs sutrukdyti koncentravimosi proceso.
Hirschman	Investuoti į infrastruktūrą atsiliekančiuose regionuose yra apskritai nenaudinga ir perbrangu. Žymiai geriau yra investuoti į augimo polių. Dėl to laimės šalis kaip visuma, o gamybinių ir paslaugų sektoriaus pajėgumų koncentracijai augimo poliuose pasiekus kritinį tašką, įmonės pačios ims ieškoti galimybių naujiems pajėgumams kurti arba esamiems perkelti į periferinius regionus.
Amstrong ir Taylor	Remti periferinius regionus nėra naudinga, tačiau šio rėmimo naudą sieja daugiau su socialiniais ir politiniais tikslais, kurie demokratinėje visuomenėje neišvengiami. Kadangi atsiliekančių regionų palikimas „likimo valiai“ iš tiesų sukeltų neigiamą socialinę reakciją, į kurią demokratinė Vyriausybė negali nekreipti dėmesio. Antra vertus, neremiant periferinių regionų, kai kurie iš jų gali prarasti bet kokią atsigavimams reikalingą potencialą; tokiu atveju vėlesniame etape šiuos regionus būtų žymiai sunkiau ekonomiškai atgaivinti.

Apibendrinant galima teigti, kad:

- „Augimo polių“ formavimasis yra neišvengiamas ir gali būti pozityvus taip pat ir periferinių regionų atžvilgiu;
- Valstybės regioninė politika pirmiausia yra vykdoma dėl socialinės, o ne dėl ekonominės būtinybės;
- Regioninė politika gali būti vykdoma įvairiomis ekonominėmis bei administracinėmis priemonėmis.

1.2. Europos Sąjungos regioninė politika

Ekonominio ir socialinio solidarumo politika buvo užfiksuota dar Europos Bendrijos steigimo sutartyje (1957 m.): suformuluotas tikslas užtikrinti ekonominę ir socialinę pažangą bei nurodyta būtinybė mažinti regionų išsivystymo skirtumus. Pasirašius Romos sutartį, 1958 m. buvo įkurtas Europos investicijų bankas. Sutartyje įvardintas pagrindinis jo tikslas – užtikrinti tolygią Bendrijos raidą pirmenybę teikiant mažiau išsivysčiusiems regionams [39, p. 82].

Per ilgesnį nei keturiasdešimtmečio laikotarpį ES agrarinė politika keitėsi, dėmesį nuo žemės ūkio plėtros ir žemės ūkio produktų bendrosios rinkos reguliavimo vis labiau kreipdama į kaimo gyvybingumo, jo tolesnės plėtros palaikymą. Grant W. (1997), nagrinėdamas ES šalių kaimo regioninės plėtros politikos poslinkius, išskiria tris etapus:

- 1) Nuo bendrosios rinkos susiformavimo Europos Bendrijoje iki 1970 m., kai kaimo regioninė plėtra buvo sutapatinama su žemės ūkio plėtra, kai buvo sprendžiami žemės ūkio raidos reguliavimo klausimai, laikantis nuomonės, kad kartu automatiškai sprendžiami ir kaimo raidos klausimai;
- 2) 1970 – 1980 m., kai buvo nustatyta, kad sprendžiant žemės ūkio plėtros klausimus savaime dar nesprendžiami ar tik iš dalies sprendžiami kaimo plėtros klausimai, kad pastaruosius klausimus būtina spręsti atskirai ir ne vien žemės ūkio įėjimais;
- 3) Dabartinį, prasidėjusį po 1980 metų, kai buvo iškeltas kaimo regioninės plėtros specialiosios politikos reikalingumas, parengta ir realizuojama tokia politika [19, p. 220].

Tačiau žemės ūkio verslas išlieka svarbiu kaimo plėtros veiksniumi. Ūkininkai ne tik atlieka gamybinės funkcijas, bet ir teikia viešo (visuomeninio) vartojimo vertybes, kurios tenkina visuomenės lūkesčius. Šios paslaugos – aplinką tausojanti žemdirbystė, sveikas, ekologiškai švarus maistas, kultūrinis kraštovaizdis, gamtos, kultūros, istorijos, architektūros bei kitų paminklų sutvarkyta aplinka ir t.t. Šios paslaugos yra svarbios vertybės visuomenės požiūriu. Jomis naudojasi šalies gyventojai ir užsienio turistai. Už jas visuomenė turi atsilyginti, nes tai reikalauja papildomų darbo ir materialinių sąnaudų. Be to kaime gyvena ir ne ūkininkai, kurie gauna pajamas ne iš žemės ūkio verslo. Todėl šalia tradicinio žemės ūkio kaip pajamų šaltinio, būtina ir alternatyvių šaltinių paieška [42]. Tam ir vykdomos įvairios programos, įgalinančios koncentruoti šiai veiklai skiriamas lėšas, numatančias investicinę paramą, mokymą, padedančios stabdyti kaimo skurdėjimą ir nedarbo augimą.

Naujas požiūris į regioninę politiką išryškėjo į Bendriją priėmus Airiją, Graikiją, Ispaniją ir Portugaliją. Būtent jų ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis buvo daug žemesnis nei Bendrijos vidurkis. Šių Pietų Europos šalių reikalavimu, 1986 m. priimtame Bendrajame Europos

akte atsirado specialus skyrius, skirtas regioninei politikai. Buvo iškeltas tikslas sumažinti skirtumus tarp turtingų Šiaurės ir neturtingų Pietų šalių regionų. Naudodamos fondų paramą minėtos valstybės pagyvino ekonomiką, sukūrė naujų darbo vietų, paskatino eksporto augimą [6, p. 63].

Airijos atveju būta ištis didelių sunkumų, ypatingai pirmaisiais narystės metais, kai atsilikimas nuo bendrų ES standartų mažėjo labai lėtai. Vėliau, pasirinkus išvalgią ūkio vystymo strategiją, šaliai pavyko pasiekti stebėtinų rezultatų, per dešimtmetį Airijai pavyko perpus sumažinti nedarbo procentą; dvigubai padidinti Airiškų žemės ūkio prekių eksportą, o ūkininkų pajamos padidėjo daugiau nei tris kartus; BVP tenkantis vienam gyventojui, pasiekė ES vidurkį ir viršija analogišką Didžiosios Britanijos rodiklį.

Portugalijos ir Ispanijos pavyzdžiai, nors individualūs, tačiau iš esmės panašūs tiek tarpusavyje, tiek į Airijos pavyzdį. Iki devintojo dešimtmečio vidurio Portugalija buvo viena skurdžiausių Europos valstybių. Lietuva tuo metu ją gerokai lenkė. Portugalijos BVP, tenkantis vienam gyventojui jau sudaro 75 proc. Europos Sąjungos BVP vidurkio. Vien Europos investicijų bankas kasmet Portugalijoje investuoja per 1,6 milijardų eurų (apie 7 mlrd. litų). Naujų darbo vietų kūrimas toks spartus, kad nedarbas siekia vos 4 proc. [6, p. 64].

Ir visa tai, žinoma, pasiekta įskaitant didelę struktūrinių fondų paramą, kuriuos išsamiau aptarsiu kitoje darbo dalyje, o vieną iš programų nagrinėsiu išsamiau paskutinėje šio darbo dalyje.

Pasak Manioko (2003) prognozuojama, kad dėl regioninės ir sanglaudos politikos reformų ES valstybės narės pasidalins į tris pagrindines grupes [30]:

- Pirmajai grupei priklausys sanglaudos šalys (Italija, Ispanija, Portugalija, Graikija), kurių pagrindinė nuostata – nepaisant ES plėtros, sanglaudos šalims ir toliau turi būti skiriamas adekvatus struktūrinių fondų finansavimas, kritiškai vertinant po plėtros dirbtinai pagerėšančią sanglaudos šalių ekonominę padėtį.
- Antrosios grupės šalių nuomone, prioritetas ES struktūrinėje politikoje turi būti naujųjų ES šalių finansavimas, kuris gali būti pasiektas struktūrinių fondų lėšas prioritetiškai nukreipiant skurdžiausiems 1 tikslo regionams – Vidurio ir Rytų Europos šalims, kaip ir priklausau remiantis dabartiniais struktūrinių fondų valdymo reglamentais.
- Tikėtina, kad trečiajai šalių grupei priklausys tokios šalys kaip Olandija, iki šiol nepritarusi ES paramai regionams, kurie yra geriau išsivystę negu 1 tikslo regionai (plačiau tiksliniai regionai yra aprašomi 2.2 skyrelyje). Motyvuojama tuo, kad pakankamą plėtros lygį

pasiekusi šalis gali spręsti problemas per nacionalinę regioninę politiką, ir čia ES regioninės politikos įsikišimas nėra būtinas.

Problema ta, kad antrosios ir trečiosios grupių šalių pozicijos jau dabar yra radikalios ir dar radikalesnės ne tik dėl šios paramos naudojimo krypties, bet ir dėl jos masto. Pavyzdžiui, Didžioji Britanija siūlo maždaug dvigubai mažinti lėšų kiekį, skiriamą struktūrinei politikai. Kitaip tariant susidarė ir dar stipresnė šalių grupė, kuriai būtų naudinga apskritai atsisakyti ES regioninės politikos.

Bet kol kas, pavyzdžiui, Vokietija, remia koncentruotos ES regioninės politikos (2007-2013 m.) modelį, kurio nuostata yra remti skurdžiausių, t.y. naujų, Europos Sąjungos šalių narių finansuojamus projektus, išnaudojant ES finansinę paramą. Šiame kontekste logiškas ir naujoms ES šalims naudingas atrodo 1 tikslo regiono apibrėžimo ir finansinės paramos suteikimo principų išlaikymas. 2007-2013 m. Vokietija siūlo sumažinti ES finansinę paramą 1 tikslui nepriklausantiems regionams, jiems skiriant ne daugiau kaip 5-10 proc. visų struktūrinės paramos lėšų, padidinant pirmo tikslo regionų finansavimo proporcijas nuo 70 proc. iki 90 proc. visų struktūrinių fondų lėšų. Vokietija siūlo supaprastinti ir ES struktūrinės politikos procedūras ir remia pakankamas nacionalinės regioninės politikos priemones, susijusias su valstybės pagalba [30].

Pirmosios grupės valstybių pozicija yra radikaliai priešinga. Pavyzdžiui, Italija remia Europos Komisijos poziciją dėl tolesnės ES regioninės politikos, kuri turėtų būti grindžiama savo potencialo neišnaudojančių regionų konkurencingumo didinimu, o ne valstybės pagalbos forma išreikšta kompensacija. Italija pasisako prieš tradicines subsidijas ir remia alternatyvių iniciatyvų skatinimą regionuose. Italijos pozicija – suteikti pakankamus pereinamuosius laikotarpius regionams, kurie po ES plėtros taps santykinai turtingesni nei naujos šalys narės ir negalės pretenduoti į struktūrinių fondų paramą pirmo tikslo regionams – naujoms valstybėms narėms yra ypač nepalanki.

Europos Sąjungos regioninė politika keičiasi. Ji praktiškai susiformavo plėtojant tarpvyriausybinių bendradarbiavimą. Šešių valstybių pasirašyta Romos sutartis, įpareigojanti jas siekti bendrų tikslų, nenumatė, kad muitų sąjungos sukūrimas sukels kokių nors ilgalaikių problemų. Tikėtasi, kad bendros rinkos plėtotė ištaisys žymesnius regioninius skirtumus vieningoje ekonominėje erdvėje. Tačiau greitai paaiškėjo, kad daug naudos iš šios sutarties turėjo ES centre esantys regionai – trumpi atstumai, didelis realizavimo rinkos potencialas, kapitalo rinkų prieinamumas. Nepakankamas darbo jėgos ir kapitalo mobilumas bendrijos viduje nulėmė tai, kad nusistovėję struktūriniai netolygumai tapo regioninės nelygybės priežastimi. Be to, regionų suartėjimo procesams trukdė Sąjungos plėtra. Tapo akivaizdu, kad periferiniuose ES

regionuose pajamos vienam gyventojui yra mažesnės, aukštesnis bedarbystės lygis, daugiau atsilikusių technologijų bei lėtai besiplėtojančių paramos šakų. Pvz. dešimtyje pačių turtingiausių ir dešimtyje pačių skurdžiausių vietovių pajamų vienam gyventojui santykis tuo laiku buvo 3:1 [50, p. 23].

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinė parama nėra nukreipta nesimetriškai besivystančių regionų saugumui užtikrinti, o skatinti konkurencingumą ir remiamų regionų ilgalaikį vystymąsi [31, p. 233].

Šių tikslų įgyvendinimo įvertinimą apsunkina keletas veiksnių:

- Informacijos trūkumas regionuose;
- Yra praėjęs gana trumpas laikotarpis nuo paramos suteikimo;
- Daug vertinimo metodų, dėl ko yra sudėtinga palyginti atskirus regionus.

Kartais teigiama, kad ES rinkos integracija gali daryti nepalankią įtaką skurdesniems ES valstybių narių regionams. Tačiau tyrimai rodo, kad rinkos integracija mažina regioninius išsivystymo netolygumus ilgą laiką [33, p.8].

ES struktūriniais fondams būdinga tai, kad ES biudžeto lėšos skiriamos investicijų forma. Socialinė parama ES valstybių narių ar regionų gyventojų gerovę gali padidinti tik trumpam, o investicijos gali sudaryti sąlygas mažiau išsivysčiusių ES valstybių narių ar jų regionų ilgalaikiai plėtrai bei struktūrinei pertvarkai ir taip mažinti jų atsilikimą nuo ES vidurkio. Todėl ES regioninė politika laikoma ekonominės plėtros, o ne socialinės paramos politika [33, p. 16].

Apibendrinant galima teigti, kad ES regioninės politikos pagrindiniai tikslai yra remti atsiliekančių regionų plėtrą, didžiausią dėmesį skiriant investicijoms į gamybinį sektorių ir tolygų plėtojimą, taip pat remti ekonominę ir socialinę restruktūrizaciją probleminėse srityse bei mokymus ir kvalifikacijos kėlimą ar perkvalifikavimą.

1.3. Regioninė ir kaimo regioninė politika Lietuvoje

Visuomenė, kurdama savo veiklos aplinką, visuomet siekia optimalaus rezultato, tenkinančio jos pamatines vertybes. Dėl globalizacijos kuriasi miestų ir regionų hierarchinės sistemos, kurios sąveikauja tarpusavyje: dalinamasi informacija, derinami skirtingi interesai, lyginamos gyvenimo sąlygos [34, p.8]. Siekiant optimaliai priderinti mūsų kaimo visuomenės

veiklos aplinką prie naujų gyvenimo sąlygų ir reikalavimų, darbe apžvelgsiu Lietuvos regioninę politiką ir įvertinsiu kokią įtaką jai turėjo ES parama.

Jei įvertintume dabartinę Lietuvos ekonominių žemėlapių apskričių ar rajonų ekonominio gyvybingumo atžvilgiu, būtų matyti, kad vienuose administraciniuose vienetuose pastebimi ekonominio augimo, o kituose – stagnacijos ar smukimo procesai [7, p.21]. Siekdama sušvelninti šią padėtį Lietuva, pradėjo įgyvendinti regioninę politiką, tuo tikslu šalis siekia pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama [15, p. 9].

Nors regioninė politika ir ES fondų naudojimo politika Lietuvoje neišvengiamai susiję dalykai, konkreti sąsajos forma dažnai yra nesusipratimų šaltinis. Pirmiausia taip yra todėl, kad Europos Sąjunga Lietuvą traktuoja kaip vieną regioną. Ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai skirtumai tarp atskirų Lietuvos rajonų, apskričių yra ryškūs ir didėja. Tačiau dabar, ir dar gana ilgai, skirtumai tarp Lietuvos ir ES už juos bus dar gerokai didesni. Lietuvos bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui tesiekia maždaug trečdalį ES vidurkio, ir, nors Lietuvos ekonomika pastaruosius kelerius metus augo sparčiau nei daugumos kitų ES valstybių, reikės ne vieno dešimtmečio, kad tas skirtumas ženkliai sumažėtų [30, p.7].

Nors atskirų regioninės politikos bruožų Lietuvoje buvo prieš Nepriklausomybės atkūrimą 1990 metais bei pirmajame Nepriklausomybės dešimtmetyje, integruota regioninė politika ėmė formuotis tik praeito dešimtmečio viduryje. Būtinybė rengtis Europos Sąjungos struktūrinės paramos programų (vadinamų “ES regionine politika”) įgyvendinimui privertė valdžios ir valdymo institucijas mąstyti apie nacionalinę regionų plėtros politiką. 1998-2000 metais buvo rengiamas Regioninės plėtros įstatymo projektas, kuris praėjo kelias rengimo stadijas ir kelis kartus iš esmės keitėsi. 2000 m. priimtas Regioninės plėtros įstatymas akcentavo nacionalinę regionų plėtros politiką kaip savo reguliavimo objektą, tačiau tuo pat metu išspraudė ES regioninę politiką (ir visus ES struktūrinius fondus) į siaurus reguliavimo rėmus. Tokia pozicija, atsiradusi dėl nepakankamų sprendimų priėmėjų žinių ir dažnai besikeičiančios Europos Komisijos pozicijos, buvo pakeista 2002 metų pabaigoje, kai priėmus Regioninės plėtros įstatymo pataisą, iš esmės pasikeitė pati regioninės plėtros koncepcija Lietuvoje [22, p.102].

Pagal dabar galiojantį Regioninės plėtros įstatymą, Lietuvos regionu yra laikoma apskritis, nes nacionalinė regioninė politika įgyvendinama ir regioninės plėtros planavimas atliekamas apskrityse. Taip pat remiantis šiuo įstatymu - Lietuvos regioninės politikos tikslas yra mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje, skatinti visos valstybės teritorijos tolygią ir tvarią plėtrą [28].

Visi valstybės investiciniai ištekliai yra susiję su Europos Sąjungos struktūriniais fondais ir stojimo paramos iniciatyvomis. 2002 m. valstybės investicijų programoje šiam tikslui buvo numatyta:

- 70296000 Lt – PHARE projektams bendrai finansuoti;
- 31626000 Lt – ISPA aplinkos apsaugos projektams bendrai finansuoti;
- 181090000 Lt – ISPA transporto projektams bendrai finansuoti;

Iš viso 2002 metais skirta ES stojimo paramos programos bendrai finansuoti suma sudaro daugiau nei 25 proc. visos Valstybės investicijų programos sumos. Lietuvai, kaip ES narei, ši parama toliau didėja.

Kadangi valstybės investicinių išteklių „pririšimas” prie ES struktūrinės paramos lėšų nuolat didėja, o pagrindinis ES struktūrinių lėšų panaudojimo kryptis reglamentuojantis dokumentas – Bendrasis programavimo dokumentas – apie regioninę politiką „kalba” nedaug; ypatingas dėmesys yra atkreiptinas į apskričių ir savivaldybių pastangas rengti projektus įvairioms su ES struktūriniais fondais susijusioms iniciatyvoms.

Svarbiausi ES kaimo vietovių plėtros principai ir integruotos kaimo plėtros samprata išdėstyta Europos Tarybos 1995 metais parengtoje Kaimo vietovių chartijoje bei Cork'o konferencijoje, įvykusioje 1996-aisiais Airijoje. Pagal šią chartiją kaimas turi būti patraukli ir saugi gyventi vieta, su gera infrastruktūra, gyvybingais žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės bei kitos veiklos sektoriais, su sveika aplinka, saugomu kraštovaizdžiu. O tam pasiekti didelės įtakos turi paramos fondai. Kaimo regionai turi būti plėtojami tolygiai, derinant socialinę ir ekonominę politiką. Taigi kaimo plėtra apima ir ekonominę, ir gamtinę bei socialinę aplinką, kuri turi tarnauti žmogui.

Įgyvendinant integruotos kaimo plėtros strategiją, žemės ūkio politika keičia savo kryptį ir remiasi jau nebe vienu, kaip anksčiau – žemės ūkio, bet ir kitu – kaimo plėtros „ramsčiu“. Pagal europietišką žemės ūkio modelį efektyvesnio, į rinką orientuoto ūkininkavimo poreikis turi būti suderintas su aplinkosauginiais klausimais, kokybės ir maisto saugumo aspektais, regioniniu planavimu. Be to, kaimo plėtrai reikia priemonių, skirtų žmogiškųjų išteklių, infrastruktūros, gyvenimo kokybės gerinimui. Taigi, norint įgyvendinti kaimo plėtros tikslus plačiąja prasme, bendroji žemės ūkio politika derinama prie struktūrinės politikos.

Pasak Kirstuko (2002) į kaimiškas teritorijas iš regioninių – ekonominių pozicijų seniai žiūrima kaip į santykinai struktūriškai silpnas ir neatsparias. Čia mažesnis gyventojų tankumas, prastas susisiekimas, blogesnė infrastruktūra ir jos panaudojimas; stipresnė ūkinė priklausomybė nuo žemės ūkio sektoriaus, lėtesnis prisitaikymas prie vartojimo įpročių kitimo bei struktūrinio ir techninio vystymosi [25, p.47]. Be to, tarp pačių kaimo vietovių egzistuoja teritoriniu požiūriu nemaži gamtiniai, ekonominiai ir socialiniai skirtumai, kurie lemia nevienodą žemės ūkio ir kaimo reikšmę regiono būklei ir tolesnei plėtrai. Taip pat regionuose nemažai miestų išdėstymo ir urbanizacijos lygio skirtumų, turinčių įtakos kaimo vietovių plėtrai.

Lietuvos kaimas – ne tik teritorija, esanti už miestų ribų su joje išsibarsčiusiais miesteliais, bažnytkaimiais, kaimais, vienkiemiais. Lietuvos kaimas – tai ir gyventojai su savo gyvensena, tradicijomis, verslais (įskaitant ir žemės ūkį), problemomis ir ekonominės socialinės raidos perspektyvomis [42, p. 5].

Lietuvoje nuo 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojo Žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas. Pagal jį kaimo plėtra – tai kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, bendruomeninių ryšių tobulinimas, siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką. Tikslingai ir teisingai panaudojant paramos fondų lėšas šie procesai turėtų įgauti didesnę pagreitį.

Vykdamas šalies regionalizaciją, pirminis uždavinys buvo regionų suskirstymas į hierarchinius lygius. ES naudojama bendra teritorinių statistinių vienetų nomenklatūra (Nomenclature of Territorial Units for Statistics – NUTS). Šią klasifikaciją sukūrė Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD) ir yra sudaryta iš penkių hierarchinių lygių [26, p.3], žemiau pateikiami šie lygiai su atitikmenimis Lietuvoje:

- ✓ NUTS I – visa Lietuva (dažniausiai tai visa šalis);
- ✓ NUTS II – nėra (santykinai dideli regionai);
- ✓ NUTS III – apskritys (tarpinis lygmuo tarp regiono ir savivaldos);
- ✓ NUTS IV – savivaldybės (savivaldos vienetai);
- ✓ NUTS V – seniūnijos (už savivaldos darinius mažesni regioniniai vienetai).

Pirmas – trečias lygiai yra apibūdinami kaip regionai, ketvirtas – penktas – vietiniai (savivaldos) lygiai. Tokios nomenklatūros sukūrimas leidžia vieningai sukurti regionų administravimo ir savivaldos sistemą, sutvarkyti regionų analizei reikalingų duomenų rinkimo sistemą. Tačiau valstybės vidinis suskirstymas pagal hierarchinius lygius dar neišsprendžia visų regionavimo problemų. Kita problema – regionų tipizavimas pagal tam tikrus, regionų specifiką atitinkančius, kriterijus.

Kirstukas ir Čaplikas (1999) mano, kad reikalinga regionų klasifikacija, ypač NUTS IV lygyje, pagal dominuojančias ekonominės veiklos sferas ir siūlo išskirti šiuos regionų tipus [24, p. 60]:

- Agrariniai, kai žemės ūkio naudmenos sudaro 60 proc. ir daugiau teritorijos ploto;
- Miškingieji, kai miškai sudaro 40 proc. ir daugiau visos teritorijos;
- Agrariniai – miškingieji, kai žemės ūkio naudmenos sudaro 50 – 60 proc., o miškai 30-40 proc. teritorijos;
- Pramoniniai, kai miestų, kelių ir kitos urbanizuotos žemės sudaro 20 proc. ir daugiau teritorijos;

- Agrariniai – pramoniniai, kai žemės ūkio naudmenos sudaro 50-60 proc., o urbanizuota žemė -15-20 proc. teritorijos;
- Mišrūs, kur atskirų žemės plotų struktūros reikšmės yra mažesnės už ribines anksčiau nurodytas.

Regionų tipizavimas pagal specifinius kriterijus yra reikalingas ir būtinas, tačiau nesukuria kompleksinio regionų įvertinimo. Tam tikri regionai yra atsilikę dėl įvairių priežasčių (blogos geografinės padėties, istorinių aplinkybių), tačiau jie visi susiduria su panašiomis problemomis (menkai išvystyta inžinerinė infrastruktūra, nekvalifikuota darbo jėga ir pan.). Atsižvelgiant į tai buvo siekiama detalizuoti tik pagrindinius regionus. Nors dar nėra sukurtos vieningos regionų tipizavimo metodikos (skiriasi kai kurie tipizavimo kriterijai), tačiau gautų tyrimų rezultatai yra panašūs.

Taikant Europos Sąjungos regionų tipizavimo principus ir rodiklių sistemas, Lietuvos kaimo regionams identifikuoti Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas parinko svarbiausius demografinę, socialinę, ekonominę situaciją, gamtinę aplinką įvertinančius rodiklius:

- Kaimo gyventojų tankumas [gyv./km²];
- Gyvybingumo indeksas [gimusiuoju ir mirusių santykis];
- Gyventojų struktūra pagal amžių [proc.],
- Žemės ūkyje užimtų gyventojų dalis [proc.];
- Nedarbo lygis;
- Per metus žemės ūkyje sukurta vertė [Lt/ha];
- Apsirūpinimas būstu;
- Žemės ūkio naudmenų struktūra [proc.];
- Žemės ūkio naudmenų našumas [balais];
- Iki 32 balų našumo žemės ūkio naudmenų dalis [proc.];
- Žemėnaudos struktūra [proc.].

Šių rodiklių lyginamosios analizės rezultatai sudaro regiono specifikos įvertinimo bazę, kuri leidžia integruotai išryškinti regionų problematiškumo lygius [40, p. 27]. Dėl informacijos trūkumo regionų grupavimo kriterijų analizė buvo atlikta rajonų lygmenyje. Šie kriterijai administracinių rajonų lygmenyje pasižymi tam tikru individualumu. Sujungus kriterijus, keletas rajonų, turinčių bendrų požymių, sudaro stambesnę regioną. Apskaičiavus rajonų gamtinių, demografinių, socialinių, ekonominių rodiklių nuokrypius nuo Lietuvos vidurkio bei jų suminį indeksą, išskirtos specifinių rajonų grupės.

Rajonų grupės pagal būdingas savybes [37]

Rajonų grupės	Rajonai	Savybės, kuriomis pasižymi rajonai
<i>I rajono grupė</i>	<i>Marijampolės, Vilkaviškio, Šakių, Kauno, Jonavos, Kėdainių, Panevėžio, Radviliškio, Šiaulių, Joniškio, Pakruojo, Pasvalio</i>	Tankiausiai apgyvendintos kaimo vietovės. Šios grupės rajonuose našiausios žemės ūkio naudmenos, kurios tinka intensyviai plėtoti tradicines žemės ūkio šakas.
<i>II rajono grupė</i>	<i>Akmenės, Mažeikių, Skuodo, Kretingos, Klaipėdos, Šilutės, Šilalės, Tauragės, Jurbarko, Raseinių, Prienų, Kaišiadorių, Biržų</i>	Kaimo vietovių demografinė situacija geresnė nei vidutiniškai Lietuvoje ir artima I rajonų grupės situacijai. Žemės ūkio naudmenų našumas, palyginti su I grupės, yra mažesnis. Žemės ūkio gamybos sąlygos yra išskirtinės, nes kai kuriose vietovėse dažnos stichinės nelaimės, marga dirvožemių mechaninė sudėtis, specifinės klimato sąlygos.
<i>III rajono grupė</i>	<i>Alytaus, Šalčininkų, Vilniaus, Širvintų, Ukmergės, Anykščių, Kupiškio, Rokiškio, Kelmės, Telšių, Plungės</i>	Demografinė situacija artima Lietuvos vidurkiui. Gamtinės sąlygos tradiciniam žemės ūkiui ne itin palankios, nes šioje rajonų grupėje nenašios žemės ūkio naudmenos sudaro beveik trečdalį jų ploto, palyginti su Lietuvos vidurkiu, mažiau žemės ūkio naudmenų, o daugiau miškų.
<i>IV rajono grupė</i>	<i>Lazdijų, Varėnos, Trakų, Molėtų, Švenčionių, Ignalinos, Utenos, Zarasų</i>	Sudėtingiausia demografinė situacija, rečiausiai apgyvendinta, iš žemės ūkio gaunama mažiausiai pajamų.

Taigi atsižvelgiant į aukščiau pateiktas regionų grupes ir, kad trečioje darbo dalyje bus vertinamas SAPARD lėšų panaudojimas, galima daryti prielaidą, kad šia parama geriausiai turėjo pasinaudoti Šiaulių, Marijampolės, Kauno apskritys (nes jose yra atitinkamai po keturis, tris rajonus kurie priskiriami I rajonų grupei) ir tik tada Panevėžio apskritis (šioje apskrityje rajonai pasiskirsto trijose (I, II ir III) rajonų grupėse). Todėl galima teigti, kad Panevėžio apskritis vidutiniškai reprezentuoja Lietuvos regionų specifiškumą.

Iki šiol visa regioninė politika Lietuvoje buvo koncentruojama ISPA, SAPARD ir PHARE projektų parengimui ir paramos gavimui bei tikslinių regionų identifikavimui [36, p. 49]. Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, ji jau daro išvadas ir mokosi iš praeitų pamokų vis didesnę dėmesį skirdama struktūrinei Europos Sąjungos paramai. Lietuvos regionine politika yra siekiama sukurti

palankias sąlygas privataus kapitalo atėjimui, o didžiausios regioninės plėtros galimybės siejamos su ES parama [11, p.28].

Taigi, įgyvendinant kaimo regioninės plėtros tikslus, bendroji žemės ūkio politika derinama prie regioninės politikos. SAPARD programa buvo viena iš ES teikiamų galimybių, kurią Lietuvos valstybė galėjo išnaudoti kaip regionų plėtros priemonę. Ypatingas dėmesys yra atkreiptinas į apskričių ir savivaldybių pastangas rengti projektus įvairioms su ES struktūriniais fondais susijusioms iniciatyvoms. Pačių apskričių arba savivaldybių investicijos į projektų rengimą, gali būti laikomos vienomis iš pagrindinių vietos regioninės ekonominės plėtros priemonių.

2. PARAMOS FONDŲ SAMPRATA, VEIKIMO PRINCIPAI

2.1. Paramos fondų samprata

Pirmoje darbo dalyje analizuota kaimo regioninė plėtra, tačiau tolimesnei jos raidai didelę įtaką turi ES paramos fondai, kurių ypatumus, manau, reikia plačiau išanalizuoti kituose darbo skyriuose.

Skirtumų tarp Europos Bendrijos regionų buvo nuo pat pradžių. Šie skirtumai dar labiau pradėjo didėti į ją stojant kitoms šalims. Šių regionų socialinių ir ekonominių skirtumų sumažinimas ir tolygios visos Europos Sąjungos (ES) raidos skatinimas yra vienos iš bendrųjų ES politikos dalių – regioninės politikos – tikslas.

ES regioninę politiką galima laikyti struktūrinės politikos sudedamąja dalimi, kuri įgyvendinama pasitelkus ES struktūrinius fondus ir Sanglaudos fondą. Europos Sąjunga disponuoja finansiniais instrumentais, kurie vadinami Struktūriniais fondais–jie padeda spręsti ilgalaikes socialines ir ekonomines problemas. Europos Sąjunga, glaudžiai dirbdama su šalimis–narėmis bei regioninėmis valdžios institucijomis, naudoja šiuos fondus, norėdama paskatinti plėtrą ir sumažinti skirtumus tarp regionų bei socialinių grupių [14,p.5].

Struktūriniai fondai – tai nauja solidi finansinė galimybė kaimo ekonominėms ir socialinėms problemoms spręsti [5, p. 11].

Vilpišauskas R. (2003) struktūrinius fondus apibrėžia, kaip ES lėšas, skirtas mažiau išsivysčiusių regionų plėtrai remti, jos gali būti naudojamos investicijoms į infrastruktūrą, kvalifikacijos kėlimą, įmonių modernizavimą ir pan.[47, p. 34]. Pasak Fontaine P.(1998), Europos fondai tapo pagrindine ekonominės ir socialinės politikos, kuri išreiškia Bendrijos vidinę vienybę, priemone. [15, p. 4].

Paramos fondų lėšos nėra kaip nors tiesiogiai paskirstomos neturtingiems regionams, jų ūkio subjektams. Fondai negarantuoja, bet tik sukuria galimybę, kad įvykdžius nustatytas sąlygas bus skirtas dalinis finansavimas kai kurių ekonomikos ir socialinių problemų sprendimui [5, p.9]. Kuriama galimybė, kadangi kaimuose nėra didelio pasirinkimo ir pasiūlos, žmonių buitiniai ir kultūriniai poreikiai mažesni negu miestuose, todėl kaimo žmogus dažniau nei miesto praranda poreikį tobulėti ir ko nors siekti [49, p.113].

Europos Sąjungos parama suteikia kaimo žmonėms galimybę kurti geresnę, perspektyvesnę ateitį, lavinti savo sugebėjimus, kad vyraujančioje konkurencijoje nesmuktų dar žemiau, o pasinaudotų šiuolaikiniais laimėjimais.

2.2. Paramos fondai ir veikimo priemonės

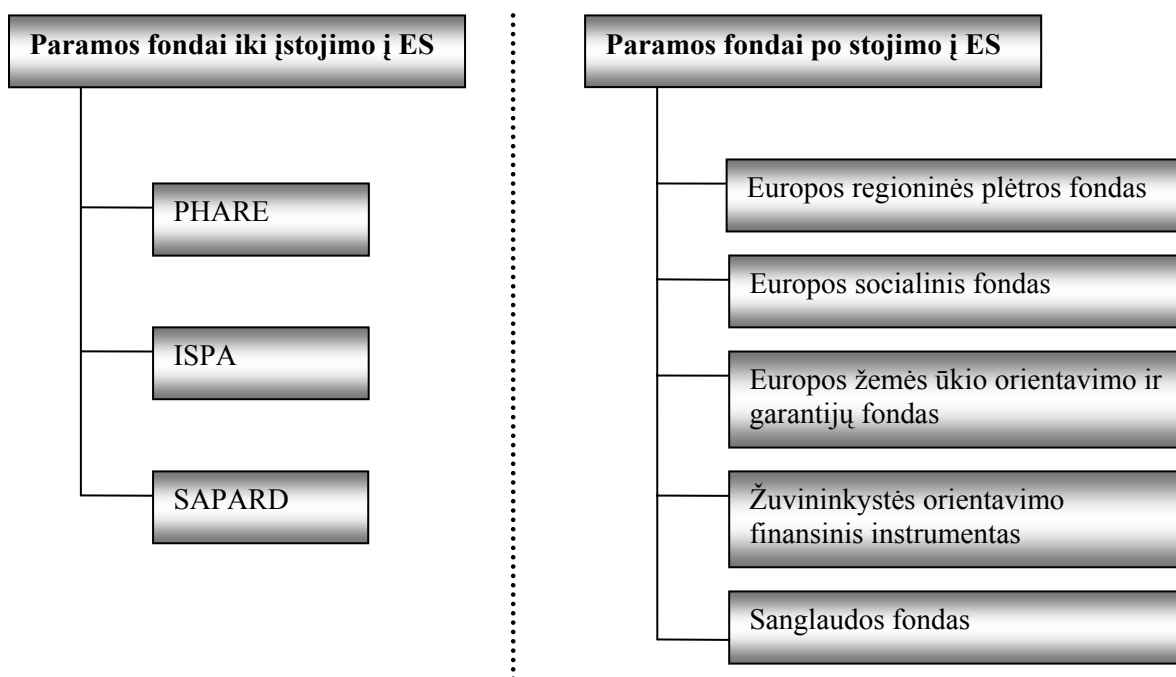
ES yra apibrėžusi aiškius ekonominės ir socialinės plėtros prioritetus, įgyvendinamus konkrečiuose regionuose, atrinktuose pagal nustatytus ekonominius ir socialinius kriterijus. Nuo 2000 m. visa struktūrinė ir regioninė politika yra sukoncentruota į šiuos prioritetus [13, p. 9]:

Pirmas prioritetas: remti atsiliekančių regionų plėtrą, didžiausią dėmesį skiriant investicijoms į gamybinį sektorių ir tolygų plėtojimą. Šis prioritetas įgyvendinamas regionuose, kuriuose vidutinis BVP, tenkantis vienam gyventojui, yra mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionuose, nutolusiuose toli į šiaurę. Struktūrinė parama pagal šį prioritetą yra solidžiausia. Parama yra skiriama žemės ūkio pirminės gamybos, perdirbamosios pramonės ir rinkodaros pertvarkymui bei modernizavimui, naujiems verslams ir alternatyvioms pajamoms kaimo vietovėse skatinti bei infrastruktūros plėtrai.

Antrasis prioritetas: remti ekonominę ir socialinę restruktūrizaciją probleminėse srityse. Pagal šį prioritetą parama nukreipiama skatinti ekonominius pertvarkymus ir modernizaciją smunkančios pramonės regionuose.

Trečiasis prioritetas: remti mokymą, kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą. Pagal šį prioritetą parama teikiama visiems regionams, kuriuose didelis ilgalaikis nedarbas, sunki jaunų žmonių integracija į darbo rinką.

Paramos fondai iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą ir po įstojimo pateikiami 1 paveiksle. Plačiau jie yra aptariami kituose darbo skyriuose.

1 pav. Paramos fondai

2.2.1. Europos Sąjungos parama Lietuvai iki stojimo į Europos Sąjungą

Prieš Lietuvos įstojimą į ES intensyviai vyko pasiruošiamieji darbai, kuriais buvo siekiama įvykdyti visus reikalavimus, būtinus lėšoms iš struktūrinių fondų gauti. Šiuos darbus lengvino tai, kad yra sukaupta patirtis dirbant su SAPARD, ISPA, PHARE lėšomis, kurios buvo skirtos ir administruojamos pagal reikalavimus, panašius į nustatytus struktūriniams fondams [5, p.10].

Visoms trimis programoms taikomas bendrojo finansavimo principas, kuris reiškia, kad ES parama teikiama tik tuo atveju, jei tie projektai iš dalies finansuojami valstybės, savivaldybių ar kitų vietinių finansavimo šaltinių lėšomis. Daugeliu atvejų Lietuvos indėlis į ES finansuojamus projektus turi būti ne mažesnis nei 25 proc. Kitas svarbus aspektas – lėšos turi būti naudojamos pagal ES standartus [46, p.188].

PHARE programa. 1989 m. gruodžio mėnesį Europos Sąjungos Ministrų Taryba priėmė nutarimą remti permainas, vykstančias Lenkijoje ir Vengrijoje. Šiam nutarimui įgyvendinti buvo sukurta PHARE programa, pradėjusi veikti 1990 metais. Pradinis šios programos tikslas – įtvirtinti šiose valstybėse demokratiją bei padėti joms įgyvendinti rinkos ekonomikos principus. Vėliau svarbiausiu jos tikslu tapo spartinti šalių kandidačių pasirengimą narystei ES.

PHARE lėšos skirstomos atsižvelgiant į gyventojų skaičių, BVP ir kitus kriterijus. Lietuva, 1991 m. gruodžio 12 dieną pasirašiusi sutartį su Europos Komisija, dalyvauja PHARE programoje [46, p.188].

ISPA programa. Pasirengimo narystei struktūrinės politikos instrumentas, arba ISPA, teikia finansinę paramą investicijoms aplinkos ir transporto srityse, siekiant padėti narystei besirengiančioms valstybėms greičiau suderinti savo teisės aktus su *acquis communautaire*, galiojančiu šiems sektoriams septynerius metus (2000-2006).

Aplinkos apsaugos srities prioritetai apima geriamo vandens, vandens nuotekų, oro kokybės ir atliekų tvarkymo projektus.

ISPA programos transporto sektoriaus prioritetai yra geležinkeliai, automagistralės, oro uostai.

ISPA finansuoja (iki 75 proc. projekto vertės) didelius transporto ir aplinkos apsaugos projektus, kurių vertė ne mažesnė kaip 5 mln. eurų. Skiriant ISPA finansavimą stengiamasi išlaikyti balansą tarp aplinkos apsaugos ir transporto projektų, t.y. pusę biudžeto lėšų skiriama aplinkos apsaugos projektams, o kita pusė – transporto projektams finansuoti.

Projektų įgyvendinimo, įskaitant priežiūrą, vertinimą ir ataskaitų rengimą, taisyklės išdėstytos ISPA reglamente [46, p.191]. Šio fondo parama Lietuvos transporto infrastruktūrai ir aplinkos apsaugai skiriama remiantis transporto ir aplinkos apsaugos strategija bei projektais, už kurių parengimą atsakingos Transporto investicijų direkcija prie Susisiekimo ministerijos ir Aplinkos ministerija.

SAPARD programa. Ši programa analogiška struktūriniams fondams, kurių lėšomis naudojasi ES šalys narės. Pagrindiniai programos tikslai: padėti šalims kandidatėms suderinti nacionalinę politiką su ES bendrąja žemės ūkio politika, patenkinti prioritetinius poreikius žemės ūkio ir kaimo plėtros srityse, suteikti galimybę praktiškai susipažinti su struktūrinių fondų tipo programų principais.

SAPARD lėšų dydis Lietuvai nustatytas atsižvelgiant į ūkininkaujančių žmonių skaičių, žemės ūkio naudmenų plotą, BVP dydį, specifinę šalies situaciją ir kai kuriuos kitus veiksnius[42, p.11]. Programoje gali dalyvauti Lietuvos ūkininkai, Lietuvos žemės ūkio produkcijos gamybos ir perdirbimo įmonės, vietinės valdžios institucijos.

Lietuva, atsižvelgdama į Europos Komisijos pateiktas gaires, parengė Nacionalinę žemės ūkio ir kaimo plėtros programą 2000-2006 m., kuria remiantis yra įgyvendinama SAPARD programa. Atsižvelgiant į žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos ypatumus bei nacionalinio finansavimo galimybes ir praktiką, Nacionalinėje žemės ūkio ir kaimo plėtros programoje patvirtintos aštuonios žemės ūkio ir kaimo plėtros prioritetinės paramos kryptys ir numatytas šių krypčių finansavimas.

Lietuvos prioritetinės žemės ūkio ir kaimo plėtros finansavimo kryptys [32]:

1. Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą;
2. Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros tobulinimas;
3. Ekonominės veiklos įvairinimas ir alternatyvių pajamų skatinimas;
4. Kaimo infrastruktūros plėtra, kaimų renovacija ir kaimo paveldo išsaugojimas;
5. Žemės ūkiui skirtos žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas;
6. Agroaplinkosauginių ūkininkavimo būdų skatinimas;
7. Profesinis mokymas;
8. Techninė parama ir informavimas.

Už SAPARD paramos administravimą Lietuvoje atsakinga Nacionalinė mokėjimo agentūra prie LR Žemės ūkio ministerijos.

Lietuvai tapus ES nare, SAPARD bei kitų programų finansinę paramą keičia struktūrinių fondų parama. SAPARD paramos tikslas – išmokyti ūkininkus naudotis struktūrinių fondų lėšomis bei padėti jiems pasiruošti ir prisitaikyti prie ES reikalavimų, kurie yra keliami ūkiams Europos Sąjungoje [8, p. 6]. Jei ūkis neatitinka ES aplinkosaugos, veterinarijos, gyvulių gerovės keliamų reikalavimų, jam gali būti skirtos baudos ar netgi toks ūkis gali būti pripažintas netinkamu vykdyti veiklą.

SAPARD parama suteikė Lietuvai galimybę tinkamai pasirengti narystei ES, nustatyti šalies žemės ūkio ir kaimo plėtros prioritetines kryptis pasirengimo laikotarpiu, suteikti finansinę

ir intelektualinę paramą ūkininkams ir įmonėms įgyvendinant Europos Sąjungos reglamentų reikalavimus [9, p. 47].

ES skiriamos lėšos pagal SAPARD paramą yra subsidija [10, p.114]. Svarbus ES reikalavimas – tikslingas ir efektyvus paramos panaudojimas. Nepaisant to, kad paramos administravimas patikėtas Lietuvos institucijoms, Europos komisija griežtai kontroliuoja, kaip ji yra skiriama ir naudojama. Nuo to, kaip tinkamai bus panaudotos SAPARD lėšos, priklausys tolimesnis ES paramos skyrimas Lietuvos žemės ūkiui bei kaimo plėtrai.

Aukščiau darbe aptarta ES parama susistemintai pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė

Regioninės politikos paramos instrumentų tikslinės paskirtys

<i>ES regioninės politikos struktūriniai fondai šalių – kandidačių prisijungimo procesui nuo 2000 m.</i>	<i>Lietuvos regioninės politikos struktūrinių fondų tikslinės paskirtys</i>
1. PERTVARKYTA PHARE PROGRAMA (siejasi su Bendrijos iniciatyvomis Intereg, Leader, Equal)	1. Socialinio – ekonominio aktyvinimo tikslinės paskirtys: 1.1 Ekonomiškai atsilikusių regionų rėmimas; 1.2 Silpnų metropolinių ir regioninių centrų plėtojimo rėmimas; 1.3 Pasienio zonų plėtojimo ir tvarkymo rėmimas; 1.4 Švietimo, permokymo, socialinės adaptacijos ir įdarbinimo rėmimas; 1.5 Gyvenimo kokybės gerinimo rėmimas.
2. SPECIALI PRISIJUNGIMO PARAMOS ŽEMĖS ŪKIUI IR KAIMO PLĖTRAI PROGRAMA (siejasi su Bendrijos iniciatyva Leader.)	2. Agrarinių teritorijų plėtros ir konversijos tikslinės paskirtys: 2.1 Žemės ūkio teritorijų adaptacijos ir kaimo plėtojimo rėmimas; 2.2 Teritorijų konversijos rėmimas; 2.3 Gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimas; 2.4 Profesinio mokymo rėmimas.
3. INSTRUMENTAS STRUKTŪRINIAM PRISIJUNGIMUI (siejasi su Sanglaudos fondu)	3. Komunikacinės integracijos bei aplinkosaugos tikslinės paskirtys: 3.1 Transporto infrastruktūros plėtros rėmimas; 3.2 Aplinkos kokybės gerinimo rėmimas.
NĖRA	4. Kultūros paveldo bei etnokultūrinio identiteto apsaugos tikslinės paskirtys: 4.1 Kultūrinio paveldo tvarkymo rėmimas; 4.2 Etnokultūros palaikymo rėmimas; 4.3 Kraštovaizdžio regioninio identiteto palaikymo rėmimas; 4.4 Gyvenamųjų vietovių tinklo regioninio savitumo palaikymo rėmimas.

Remiantis atlikta analize galima teigti, kad ES regioninė politika daugiausia remia ekonominį, socialinį, žemės ūkio, iš dalies ir aplinkosauginį atsilikusių regionų vystymą. Nuošalėje lieka kultūrinis regionų identitetas, regioninė įvairovė, kaip vertybė.

Prieš įstojant į ES Lietuvai parama buvo skirta pagal PHARE, ISPA bei SAPARD programas. SAPARD programos tikslai - padėti šalims kandidatėms suderinti nacionalinę politiką su ES bendrąja žemės ūkio politika, patenkinti prioritetinius poreikius žemės ūkio ir kaimo plėtros srityse, suteikti galimybę praktiškai susipažinti su struktūrinių fondų tipo programų principais.

2.2.2. Poįstojiminė Europos Sąjungos parama

Regioninės ES politikos tikslai įgyvendinami struktūrinių fondų pagrindu. Lietuvai įstojus į ES taip pat atsivėrė galimybė naudotis šiais fondais, kurie yra sudaromi iš ES šalių įnašų ir įtvirtinami ekonominės bendrijos biudžete. Tai pagrindiniai finansiniai instrumentai, kuriais realizuojama ES regioninė politika. Toliau ir pateikiami paramos fondai pagal savo paskirtį.

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF). Šio fondo lėšos skirtos socialinių ekonominių netolygumų tarp atskirų regionų mažinimui. Fondo lėšos sudaro apie pusę visų struktūrinių fondų biudžeto. Fondas finansuoja:

- Investicijas į gamybą, siekiant sukurti ir išsaugoti ilgalaikes darbo vietas;
- Investicijas į infrastruktūrą (keliai, telekomunikacijos, energetika) siekiant sujungti centrinis ES regionus su periferiniais;
- Investicijas, padedančias atgaivinti krizę išgyvenančius pramonės, žemės ūkio rajonus;
- Darbo vietų kūrimą bei paramą smulkiam ir vidutiniam verslui (įmonių konsultavimas, rinkos, mokslo tyrimai);
- Technologijų plėtrą, vietinės infrastruktūros plėtrą [38, p.118].

Europos socialinis fondas (ESF). Šis fondas remia projektus, sprendžiančius socialines (pirmiausia užimtumo) problemas ir finansuoja:

- Švietimą ir profesinį mokymą;
- Paramą įsidarbinant;
- Mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą (specialistų mokymas mokslinio tyrimo įstaigose);
- Socialinės ekonomikos projektus (padeda sukurti privačias vaikų priežiūros įstaigas);
- Švietimo ir profesinio mokymo sistemų tobulinimą (keliant darbuotojų kvalifikaciją) [38, p.118].

Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF). Šis fondas skirtas žemės ūkio struktūrų ir kaimo plėtros priemonių pertvarkymui. Jį sudaro dvi dalys:

- ✓ **Garantijų dalis** perskirsto apie 90 proc. žemės ūkiui skiriamų lėšų. Per jį finansuojami intervenciniai pirkimai, kompensacinės išmokos, parama gamybai bei eksporto subsidijos.
- ✓ **Orientavimo dalies** funkcija - stebėti ir planuoti struktūrinius žemės ūkio pakitimus. Per jį finansuojama struktūrinė ES politika, kuriai skiriama apie 10 proc. EAGGF lėšų. Taip pat šio skyriaus lėšomis remiama integruota kaimo plėtros politika: ūkių modernizavimas, jaunų ūkininkų įsikūrimas, žemės ūkio produktų perdirbimas ir kt.

Orientavimo dalis laikoma ES struktūrinės (o ne bendrosios žemės ūkio) politikos dalimi, nes teikia paramą diegiant naujus ūkininkavimo metodus, plėtojant alternatyvią ekonominę veiklą kaimo vietovėse. Parama apima platų kaimo plėtros kryptių spektrą. Iš ES biudžeto remiamos priemonės yra numatytos Europos Tarybos reglamente (EC) Nr. 1257/1999.

Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI). Šio fondo lėšos skirtos naujų metodų diegimui bei ekonominės veiklos perorientavimui vietovėse, kur verčiamasi žuvininkyste. Šiam fondui yra skiriama mažiausiai lėšų [45, p.122]. Tai galima paaiškinti tuo, kad ne visos šalys verčiasi žuvininkyste, o tose, kuriose verčiasi žuvininkyste, ne visada yra viena iš pagrindinių žemės ūkio šakų.

Sanglaudos fondas (SF). Neformaliai penktuoju struktūriniu fondu vadinamas Sanglaudos fondas. Jis buvo įkurtas 1994 m., pasirašius Maastrichto sutartį, kuri numatė įkurti Europos valiutų sąjungą. Šalims, norinčioms įsilieti į bendros Europos valiutos zoną, buvo nustatyti gana griežti konvergencijos (susiliejiimo) reikalavimai.

Sanglaudos fondo paskirtis - finansuoti didelius kelių tiesimo ir aplinkos apsaugos projektus. Šiuo metu iš Sanglaudos fondo pagalbą gauna keturios ES šalys: Graikija, Ispanija, Portugalija ir Airija.

Darbe pateikti ir aprašyti ES paramos fondai, turėsiantys, manau, ateityje didelės įtakos tolimesnei kaimo regioninei plėtrai.

2.3. Struktūrinių fondų principai, veiklos planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai

1989 m., siekiant padidinti struktūrinių fondų teikiamos paramos efektyvumą, buvo priimti pagrindiniai jos veiklos principai:

1. **Koncentravimas.** Tai struktūrinės pagalbos koncentravimas penkiems – šešiems prioritetiniams struktūrinės politikos tikslams.
2. **Papildomumo principas.** Struktūrinė pagalba turi papildyti, bet nepakeisti nacionalinio valstybės biudžeto lėšas. Praktiškai šis principas reiškia ES ir valstybių narių bendrą projektų finansavimą.
3. **Programavimo principas.** Įgalina išvengti neefektyvios ir nekoordinuotos struktūrinės pagalbos skyrimo atskiriems tarpusavyje nekoordinuojamiems nacionaliniams projektams.
4. **Partnerystė.** Į struktūrinės politikos formavimą ir įgyvendinimą be nacionalinių vyriausybių turi būti įtrauktos ir regioninės bei vietinės valdžios institucijos, kas ypatingai svarbu integruoto kaimo vietovių plėtroje [41, p.103].

Yra trys pagrindiniai alternatyvūs struktūrinių fondų planavimo ir įgyvendinimo mechanizmai:

- nacionalinės iniciatyvos,
- bendrijos iniciatyvos,
- inovacinės priemonės.

***Struktūrinių fondų planavimo ir
įgyvendinimo mechanizmai***

Nacionalinių iniciatyvų pagrindu šiuo metu panaudojama apie 90 proc. viso struktūrinių fondų biudžeto. Pradinius planavimo dokumentus, susijusius su ES paramos paskirstymu, šiuo atveju rengia valstybės narės. Galimos dviejų tipų procedūros:

1. Didesnės apimties ir sudėtingesnės paramos atveju, remiantis nacionaliniu arba regioniniu plėtros planu, bendrai su Europos Komisija yra parengiami Bendrijos paramos metmenys, jų pagrindu sudaromos veiklos programos, kurioms įgyvendinti ruošiami konkretūs projektai.
2. Alternatyvus mechanizmas – Bendrojo planavimo dokumento, suderinto su Komisija, priėmimas, kurio pagrindu tiesiogiai rengiami konkretūs paramos projektai. Abiem atvejais konkrečių projektų atranką atlieka valstybės narės institucijos.

Bendrijos iniciatyvos. Kitas struktūrinių fondų administravimo mechanizmas, kuris remiasi didesniu Europos Komisijos vaidmeniu, yra Bendrijos iniciatyvos. Planavimo laikotarpiui priimamas tam tikras skaičius Bendrijos iniciatyvų, ir Europos Komisija kiekvienai jų parengia specialias gaires. Valstybės narės, remdamosi Bendrijos metmenimis, rengia suderintas su Komisija programas, kurių pagrindu vykdomi tam tikri paramos projektai. Europos Taryba

patvirtino tris bendrijos iniciatyvas: *Interreg* – tarpšieniniam, tarpnacionaliniam ir tarpregioniniam bendradarbiavimui. Jam skiriamas pagrindinis dėmesys ryšium su Europos Sąjungos plėtra, *Equal* – kovai su socialiniu atstūmimu darbo rinkoje ir *Leader* – kaimo plėtojimui [23, p. 51].

Inovacinėms priemonėms skiriama apie 0,5 proc. struktūrinių fondų biudžeto. Planuojant ir administruojant inovacines priemones, nesilaikoma partnerystės principo – pati Europos Komisija numato konkrečias priemones ir atrenka projektus įgyvendinti.

Apibendrinant galima teigti, jog ES struktūrinės politikos principai (koncentracijos, papildomumo, programavimo ir partnerystės) turi užtikrinti, kad rėmimo priemonės būtų taikomos diferencijuotai, suteikiant galimybę efektyviam ir skaidriam paramos panaudojimui, pasitelkiant planavimo ir įgyvendinimo mechanizmus.

2.4. Reikalavimai siekiant gauti fondų paramą

Lietuvos Bendrasis programavimo dokumentas 2004-2006 metams yra pagrindinis struktūrinių fondų paramos teikimo teisinis pagrindas, užtikrinantis ES ir valstybės paramos naudojimą pagal nacionalinius prioritetus bei jos paskirstymą pagal paramos sritis per ministerijas (tarpines institucijas) ir paramą administruojančias (įgyvendinančias) institucijas. Lietuvos bendrajame programavimo dokumente yra įvardinti prioritetai, priemonės ir remtinės veiklos, kurioms bus teikiama ES struktūrinių fondų parama 2004-2006 metais. Šis dokumentas yra grindžiamas nacionalinės ekonomikos ir svarbiausių ūkio sektorių strateginiais plėtros dokumentais: Valstybės ilgalaikės raidos strategija bei Nacionaliniu susitarimu siekiant ekonominės ir socialinės šalies pažangos

Norint gauti paramą iš struktūrinių fondų, reikia paruošti paraišką (pagal nustatytą formą), kurią reikia teikti tai įgyvendinančiai institucijai, kuriai priskirta atitinkama BPD priemonė. Be to, prie projekto paraiškos visada turės būti pridėti visi dokumentai, kurių reikalaujama pagal LR teisės aktus. Priklausomai nuo projekto tipo bus reikalaujami tokio pobūdžio dokumentai kaip verslo planas, suderinimas su aplinkos reikalavimais, savivaldybės, apskrities ar kitų įstaigų leidimas statyti, vykdyti ar užsiimti tam tikro pobūdžio veikla, detalus techninis planas, ir t.t.

Paraiška teikiama ir registruojama atitinkamoje įgyvendinančioje institucijoje pagal atitinkamos tarpinės institucijos nustatytas taisykles. Pirmiausia atliekamas paraiškų administracinis patikrinimas, tada įgyvendinančios institucijos vertina pareiškėjo, projekto veiklų ir išlaidų tinkamumą, projekto kokybę.

Reikalavimus atitinkančios paraiškos teikiamos nagrinėti ir tvirtinti atitinkamai Projektų atrankos komitetui. Jis turi galimybę palyginti įvairius teikiamus projektus ir patvirtinti

finansavimą tik geriausiai atitinkantiems BPD tikslus ir priemones. Paraiškų atrankos metu vertinama pagal šiuos kriterijus:

- ✓ Paraiškos kokybė;
- ✓ Projekto veiklos ir rezultatai;
- ✓ Projekto rentabilumas;
- ✓ Galimybė kiekybiškai įvertinti rezultatus;
- ✓ Projekto būklė (finansuojami neprasidėję projektai);
- ✓ Projekto biudžetas.

Projektų atrankos komitetas išnagrinėja projektų paraiškas ir pateikia savo išvadas dėl finansuotinių projektų tarpinei institucijai, kuri priima sprendimą dėl projekto finansavimo.

Parama gaunama kaip išlaidų kompensavimas pagal sutartyje nustatytą mokėjimų skaičių ir patirtas finansuotinas išlaidas.

Išlaidos kompensuojamos, kai paramos gavėjas pateikia įgyvendinančiai institucijai išlaidas įrodančius dokumentus. Įgyvendinanti institucija prižiūri ir periodiškai tikrina projekto įgyvendinimo eigą.

2.5. Paramos fondų administravimas

Šiuo metu yra numatoma tokia struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo administravimo struktūra:

1. Vadovaujančioji institucija
2. Mokėjimo institucija
3. Priežiūros komitetas
4. Galutiniai naudos gavėjai
5. Paramos gavėjai
6. Tarpinė institucija
7. Įgyvendinančios institucijos

***Struktūrinių fondų ir
Sanglaudos fondo
administravimo struktūra***

1. Vadovaujančioji institucija. Tai institucija, atliekanti visas Pagrindinio reglamento paskirtas vadovaujančios institucijos funkcijas ir atsakinga už bendrojo programavimo dokumento rengimą ir įgyvendinimo priežiūrą. Vadovaujančiosios institucijos funkcijas atlieka Finansų ministerijos Finansinės paramos departamentas [12, p. 4]. Vadovaujančioji institucija atsako už patikimą ir veikmingą ES struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo paramos valdymą ir gali įtakoti kitas

ministerijas ir valstybės įstaigas atlikti tam tikras aiškiai apibrėžtas užduotis, susijusias su struktūrinių fondų paramos tvarkymu.

2. Mokėjimo institucija. Tai institucija, atliekanti visas Pagrindinio reglamento paskirtas visų ES struktūrinių fondų mokėjimo institucijos funkcijas [12, p. 3]. Yra paskirtos šios mokėjimo institucijos:

- Finansų ministerija - Europos regioninės plėtotės fondo ir Europos Socialinio fondo bei Sanglaudos fondo;
- Žemės ūkio ministerija - Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo dalies ir žuvininkystės plėtros fondo.

3. Priežiūros komitetas. Tai pagrindinė Bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo priežiūros institucija, atliekanti visas Pagrindinio reglamento Priežiūros komitetui priskirtas funkcijas. Priežiūros komitetas sudaromas po to, kai Europos Komisija patvirtina Bendrojo programavimo dokumentą, bet ne vėliau kaip po 3 mėnesių [12, p. 3].

4. Galutiniai naudos gavėjai (įgyvendinančios institucijos) yra valstybės institucijos, teikiančios paramą kai kuriems projektams įgyvendinti.

5. Paramos gavėjai yra projektų teikėjai ir vykdytojai.

6. Tarpinė institucija. Tai institucija, atsakinga už jai priskirtų bendrojo programavimo dokumentų priemonių ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų planavimą, priemonių įgyvendinimą ir priežiūrą [12, p. 4]. Tarpinės institucijos, vykdysiančios Valdymo institucijos deleguotas paramos ir valdymo funkcijas, prisidedančios prie struktūrinių fondų valdymo, atsakys už paramos skyrimą, įgyvendinimą, taip pat užtikrins veiklos tinkamą vykdymą ir atitinkamų Europos Sąjungos taisyklių taikymą:

- *Ūkio ministerija* - tvarko paramą verslo plėtotei;
- *Socialinės apsaugos ir darbo ministerija*, Švietimo ministerija - tvarko paramą žmonių išteklių plėtrai;
- *Žemės ūkio ministerija* - tvarko paramą žemės ūkio, kaimo ir žuvininkystės plėtrai;
- *Susisiekimo ministerija* - tvarko paramą transporto infrastruktūros plėtotei;
- *Aplinkos apsaugos ministerija* - tvarko paramą aplinkos apsaugos plėtrai;
- *Vidaus reikalų ministerija* - tvarko paramą regioninėms ir vietos iniciatyvoms.

- *Sveikatos apsaugos ministerija* – tvarko paramą sveikatos apsaugos infrastruktūros srityje.

7. Įgyvendinančios institucijos. Tai institucijos, atsakingos už paskirtų Bendrojo programavimo dokumento priemonių projektų administravimą ir įgyvendinimo priežiūrą [12, p. 3]. Šios institucijos vykdyt tiesioginį paramos administravimą, paslaugų organizavimą ir teikimą piliečiams ir privačiam sektoriui (paramos suteikimo sutarties pasirašymas, įgyvendinimo priežiūra, apskaita) [38, p. 122]. Numatomos šios įgyvendinimo institucijos: ESF agentūra, Ūkio ministerijos įgyvendinimo agentūra, Transporto investicijų direkcija, ISPA įgyvendinimo agentūra, Centrinė projektų valdymo agentūra, Nacionalinė mokėjimo agentūra.

Apibendrinant galima teigti, kad paramos fondus administruoja daug institucijų, kurios tarpusavyje bendradarbiaudamos turi užtikrinti sėkmingą paramos fondų panaudojimą.

2.6. Pagrindinės problemos siekiant pasinaudoti ES parama

Pagrindinės problemos su kuriomis susidūrė Lietuva, besiruošdama Europos Sąjungos paramai:

- ✓ Nepakankamos galimybės panaudoti paramą tiksliniuose regionuose;
- ✓ Nepakankamos galimybės administruoti gautą paramą [36, p. 61].

Pasak Petkevičiaus (2001), siekiant geriau panaudoti Europos Sąjungos lėšas yra būtina:

- Sustiprinti Nacionalinės plėtros departamentą;
- Logiškai paskirstyti pareigas ir atsakomybę tarp įvairių institucijų (Finansų ministerija, Nacionalinė mokėjimo agentūra ir kt.), susijusių su Europos Sąjungos paramos skyrimu ir administravimu;
- Pasinaudoti patirtimi, skirstant lėšas ankstesniais periodais [36, p. 61].

Jaskelevičiaus (2003) teigimu, esama daug nepanaudotų galimybių tobulinant investicinių projektų atranką bei šio proceso administravimą. Nacionalinė mokėjimo agentūra (NMA) vengia skelbti atmetamų projektų trūkumus ir klaidas. Vieša dažniausiai pasitaikančių trūkumų ir klaidų analizė sutaupytų ūkio subjektų ir verslo planų rengėjų lėšas ir laiką. Būtina tobulinti ir verslo planų rengimo praktiką [18, p. 51].

Kitas lėšų panaudojimo trūkumas – ūkio subjektų nesugebėjimas finansuoti savąją investicinių projektų dalį [18, p. 51]. Ūkininkų ir bendrovių finansinis potencialas yra menkas ir šios problemos neišsprendus iš esmės, vargu ar galima tikėtis panaudoti visas Lietuvai skiriamas ES struktūrinių fondų lėšas.

Įvertinant tą aplinkybę, kad pradėjus administruoti ES struktūrinius fondus, projektų skaičius išaugo dešimteriopai, svarbu kelti verslo planų rengėjų kvalifikaciją. Neretai NMA projektus atmeta dėl žemos verslo planų rengėjų kvalifikacijos, nors projekto ekonominis gyvybingumas ir efektyvumas yra akivaizdūs. Todėl įvertinus tam tikrus kvalifikacinius sugebėjimus, svarbu atlikti verslo planus rengiančių firmų ir privačių asmenų akreditaciją. Neišvengiamai reikia pakeisti verslo planų apmokėjimo principus ir tvarką. Brangiai kainuojantys verslo planai taip pat yra nemaža problema, tuo labiau, kad nėra garantijos dėl teikiamo projekto sėkmės. Todėl būtų tikslinga, kad projekto išlaidas iš dalies padengtų valstybė (50 proc.).

Svarbu vykdyti periodinį fondų lėšų paskirstymo auditą. Tai turėtų atlikti nepriklausomi ir nesuinteresuoti valstybiniai auditoriai. Tai padidintų NMA atsakomybę, padėtų išvengti galimo subjektyvumo administruojant ES struktūrinių fondų lėšas.

Pažymėtina, kad kiti autoriai taip pat nagrinėjo ES paramos lėšų panaudojimo mechanizmą, tačiau konkrečių paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai tyrimų nebuvo atlikta. Todėl trečioje darbo dalyje dėmesys skiriamas SAPARD lėšų panaudojimui kaimo regioninėje plėtroje.

3. PARAMOS LĖŠŲ PANAUDOJIMO REGIONINEI PLĖTRAI VERTINIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Apie struktūrinių fondų lėšų administravimo mechanizmą, bendrą mūsų šalies gyventojų suinteresuotumą bei kitus veiksnius, lemiančius jų rezultatyvumą galima spręsti pagal struktūrinių stojimo į ES paramos instrumentų panaudojimą. Būtent šie - neseniai įstojusioms šalims – į ES taikyti stojimo paramos fondai leidžia parengti tinkamą terpę pagrindinių struktūrinių fondų lėšoms. Galima teigti, kad nuo sugebėjimo naudotis šiomis priemonėmis priklauso tolimesnis bendradarbiavimas su Europos Sąjunga, o iš dalies ir bendras mūsų šalies ekonominis lygis.

Šiuo metu Lietuvoje yra 10 apskričių. Padariusi prielaidą, jog SAPARD parama galėjo turėti bene didžiausią įtaką kaimo regioninei plėtrai, nagrinėjau SAPARD lėšų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai. Pirmiausia buvo vertinama bendra Lietuvos situacija įsisavinant paramos lėšas, analizuojant jų pasiskirstymą pagal atskiras kryptis bei regionus. Tačiau siekiant išsamesnio vertinimo, buvo nuspręsta pasirinkti vieną iš regionų, kuris vidutiniškai reprezentuoja visos Lietuvos regionų specifiką, t.y. Panevėžio regioną ir įvertinti jo rajonų: Kupiškio, Panevėžio, Pasvalio, Biržų ir Rokiškio lėšų panaudojimą ir jų įtaką kaimo regioninei plėtrai. Lyginant Panevėžio regioną su kitais Lietuvos regionais, pastebimas pastarojo regiono pirmavimas tiek patvirtintų paraiškų (140), tiek įsisavintų lėšų (106 mln. Lt) srityje. Jis nežymiai atsilieka nuo Kauno apskrities.

Atliekant SAPARD programos lėšų įsisavinimo analizę, buvo tiriami visi septyni paraiškų paramai gauti surinkimo etapai, kurių trukmės labai skirtingos – nuo 15 dienų iki 5 mėnesių, tai turėjo didelės įtakos gautų paraiškų skaičiui. Šių etapų vykusių 2000 – 2004 m. metu buvo pateiktos 1207 ūkininkų, žemės ūkio bendrovių, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonių, kaimo bendruomenių ir kitų ūkio subjektų paraiškos paramai gauti, iš kurių patvirtinta 861 paraiška SAPARD paramai gauti. Panevėžio apskrityje buvo pateiktos 187 paraiškos iš kurių patvirtinta 140 paraiškų. Patvirtintų paraiškų teikėjai ir yra šio tyrimo respondentai.

Tyrimo tikslas – nustatyti SAPARD programos panaudojimo privalumus ir trūkumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti SAPARD lėšų pasiskirstymo Lietuvos regionuose analizę.

2. Išanalizuoti SAPARD lėšų gavimo organizavimą bei panaudojimą (Panevėžio apskrities pavyzdžiu).

3. Nustatyti privalumus ir identifikuoti pagrindines problemas, trukdžiusias SAPARD lėšų pasinaudojimui kaimo regioninės plėtros procese.

4. Pateikti siūlymus efektyvesniam paramos lėšų kaimo regioninei plėtrai panaudojimui.

Tyrimo objektas – ūkio subjektai, pasinaudoję SAPARD lėšomis Lietuvoje.

Tyrimo metodai:

- Anketinė apklausa;
- Interviu;
- Statistinės analizės metodas;
- Apibendrinimo metodas;
- Dedukcijos ir lyginimo metodai;
- Grafinis vaizdavimas.

Tyrimas atliktas remiantis pirminiais ir antriniais duomenimis. Antriniais duomenys - tai duomenys surinkti kitų tyrinėtojų, valstybinių įstaigų ir agentūrų, Statistikos departamento. Plačiausiai naudojami 3 pirminių duomenų rinkimo metodai: stebėjimas, apklausa ir eksperimentas[18, p. 124]. Šio darbo tyrime buvo naudota apklausa.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir iškeltus tyrimo uždavinius formuluojamos šios hipotezės:

1. SAPARD paramos lėšų panaudojimas yra adekvatus regioninės plėtros uždaviniams.
2. Kaimo regioninę plėtrą įtakoję darbo našumo, infrastruktūros sukūrimo aspektai pagerėjo SAPARD paramos dėka.
3. Dėl didelių paramos gavimo reikalavimų, didžiausias trūkumas, siekiant ūkio subjektams gauti paramą – dokumentų tvarkymo sudėtingumas.
4. SAPARD lėšos tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja kaimo regioninę plėtrą.

Suformuluotos hipotezės patikrintos, atlikus tyrimą. Sociologiniam tyrimui atlikti pasirinkta anketinė apklausa bei interviu. Šie metodai pasirinkti, siekiant patikimu ir objektyviu būdu sužinoti paramos gavėjų nuomonę apie gautos paramos privalumus bei trūkumus, jos suteiktas naujas galimybes. Anketinė apklausa įgalina paramos gavėjams pateikti tuos pačius klausimus, o

interview pagalba pateiktus klausimus galima plačiau paaiškinti. Taigi, šie pasirinkti metodai leidžia optimaliausiai susisteminti gautus rezultatus.

Pagrindinei informacijai rinkti paramos gavėjams sudaryta anketa iš 23 klausimų (žr. 3 priedą). Anketinės apklausos metu buvo apklausti Panevėžio apskrities, t.y. Kupiškio, Pasvalio, Biržų, Rokiškio ir Panevėžio rajonų ūkio subjektai, pasinaudoję SAPARD finansine parama.

Tyrimui atlikti parengta anketa, kurią sudaro uždaro tipo klausimai, pateikiant kelis galimus atsakymų variantus, o taip pat pateikiama eilutė "kita", kad respondentas, neradęs jam tinkančio varianto, galėtų pateikti jam priimtina atsakymą.

Anketoje buvo panaudotas vienas atviras klausimas, - tai 23 klausimas, į kurį respondentas turėjo atsakyti savais žodžiais.

Anketą sudarė šie blokai:

1. *Bendro pobūdžio informacija*. Pirmas klausimas skirtas nustatyti respondento (t.y. ūkio ar bendrovės) teisinį statusą. Antru, trečiu ir ketvirtu buvo siekiama sužinoti ūkio subjekto gyvavimo laiką, dirbančiųjų skaičių bei vieta (rajonas), kur panaudota parama.

2. *Paramos fondo lėšų gavimo organizavimo bei panaudojimo analizei* skirti nuo penkto iki šešiolikto klausimai, kurie leis išsiaiškinti kaip parama gauta, kada ji gauta ir kam panaudota.

3. *Paramos fondo panaudojimo regioninėje plėtroje privalumai, trūkumai, perspektyvos* išsiaiškinami 17-23 klausimais. Pateikti klausimai leis nustatyti pagrindinius sunkumus su kuriais susidūrė tyrimo dalyviai bei pagrindinės kliūtys užkirtusios kelią aktyvesniam lėšų panaudojimui nagrinėjamame regione. Aštuonioliktas klausimas leis identifikuoti lėšų panaudojimu privalumus, o ūkio subjektų perspektyvas dėl ES struktūrinių fondų panaudojimo galima vertinti iš duomenų gautų atsakius į dvidešimtą bei dvidešimt pirmą klausimus.

Atrankos dydis – 140 ūkio subjektų Panevėžio apskrityje pasinaudojusių SAPARD parama.

Atrankos imtis – 50. Tyrimui pasirinkta tikslinė imtis – 50 respondentų, tai sudaro trečdalį visų parama pasinaudojusių Panevėžio apskrityje ir todėl gauti rezultatai reprezentuoja generalinę visumą.

Apklausos metu surinkti duomenys sukaupti ir apdoroti panaudojant Microsoft Office Excel programą.

3.2. Paraiškų, SAPARD paramai gauti, teikimo etapų analizė Lietuvoje

Prisijungdamas prie bendros Europos Sąjungos sistemos, Lietuvos kaimas ir žemės ūkis įgauna naujų galimybių spręsti socialines ir ekonomines problemas. Prie to daug prisidėjo ir didelė negražinama SAPARD parama, kuri mūsų šalį pasiekė iš ES.

Padariusi prielaidą, kad priešįstojiminiu laikotarpiu SAPARD parama turi bene didžiausią įtaką regioninei plėtrai, išanalizuosiu šios paramos lėšų panaudojimą atskiruose regionuose, projektų pateikimo aktyvumą. Šią analizę leidžia atlikti Nacionalinės mokėjimo agentūros pateikti duomenys (žr. 4 priedą).

Nuo 2000 m., kada buvo pradėtas SAPARD paramos įgyvendinimas, Nacionalinė mokėjimo agentūra skelbė septynis SAPARD paraiškų priėmimo etapus, kurių metu buvo pateiktos 1207 ūkininkų, žemės ūkio bendrovių, žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonių, kaimo bendruomenių ir kitų žemės ūkio atstovų paraiškos paramai gauti (5 lentelė).

5 lentelė

Pateiktos paraiškos per septynis SAPARD paraiškų teikimo etapus

Etapai	Data	Gautos paraiškos
I	2001 m. gruodžio 6-21 d.	121
II	2002 m. kovo 26 – balandžio 25 d.	81
III	2002 m. liepos 8 – gruodžio 20 d.	392
IV	2003 m. vasario 8 – kovo 14 d.	256
V	2003 m. balandžio 22 – gegužės 23 d.	77
VI	2003 m. spalio 3 – lapkričio 28 d.	128
VII	2004 m. vasario 9 – vasario 27 d.	152
Iš viso		1207

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra (www.nma.lt/?4013367983)

Analizuojant pirmos lentelės duomenis galima daryti išvadas, jog netolygų pateiktų paraiškų skaičiaus pasiskirstymą įtakojo šie pagrindiniai veiksniai:

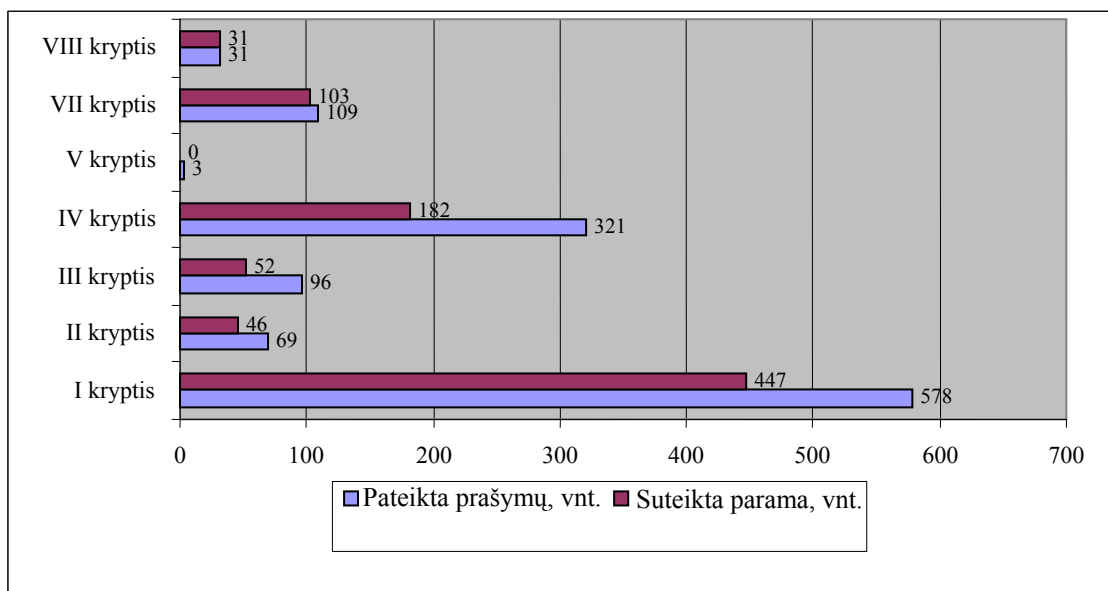
1. Periodas skirtas paraiškų teikimui. Visų septynių etapų periodas, skirtas paraiškų teikimui, yra labai skirtingas. Trumpiausias buvo pirmasis etapas, kuris tęsėsi 15 dienų. Per dvi savaites buvo pateikta 121 paraiška-t.y. vienas mažesnių surinktų paraiškų skaičių. Daugiausiai paraiškų surinkta, kaip matyti iš lentelės duomenų, per trečiąjį etapą, kuris truko 5 mėnesius.

2. Metų laikas, kai organizuojamas paraiškų teikimas. Prasadėjus derliaus nuėmimo laikotarpiui, ūkininkai daugiausiai savo jėgų, laiko ir atiduoda būtent šiam darbui. Tai puikiai matoma analizuojant 2 lentelėje pateiktus duomenis, kai paskutinis etapas buvo organizuotas vasario mėnesį ir nepaisant to, kad buvo skirta tik 18 dienų, pateiktos 152 paraiškos. Kitas visa tai pagrindžiantis pavyzdys – 4 etapas, kai per mėnesį (vasaris-kovas) pateiktos 256 paraiškos.

Taigi, norint ateityje sėkmingai išnaudoti ES teikiamą paramą per struktūrinius fondus, reikia organizuoti ilgesnius paraiškų teikimo etapus bei atsižvelgti į metų laiką, kad didieji sezono darbai jau būtų užbaigti.

Tačiau ne visos paraiškos buvo patvirtintos: iš visų pateiktų 1207 patvirtinta 861 paraiška, tai sudaro 71 proc. visų pateiktų paraiškų (žr. 2 pav.).

2 pav. Pateikti prašymai/suteikta parama per 7 SAPARD teikimo etapus Lietuvoje

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra (www.nma.lt/?4013367983)

Iš 2 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad aktyviausiai paraiškos buvo teikiamos pirmajai kryptčiai – investicijoms į pirminę žemės ūkio gamybą, kur daugiausia ir buvo pasirašytos 447 paraiškos. Antroje vietoje pagal pasirašytų sutarčių skaičių yra ketvirtoji krypttis – kaimo infrastruktūros tobulinimas, pasirašytos 182 sutartys, tačiau ši krypttis pirmąją pagal atmestų projektų skaičių, atmesti 139 projektai. Mažiausiai, t.y. 3 paraiškos buvo pateiktos penktajai kryptčiai – žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas, tačiau nepasirašyta nei viena sutartis. Tačiau paraiškų atmetimo procentas mažėja, nes NMA ir paramos gavėjai įgyja daugiau patirties, siekdami pasinaudoti SAPARD parama.

Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenimis, per visą projektų priėmimo laikotarpį iš viso pasirašyta SAPARD paramos sutarčių už 610 mln. litų. Tai sudaro 64 proc. visų pateiktų prašymų sumos (žiūrėti 6 lentelė).

Septynių etapų SAPARD parama pagal kryptis, litais

Prioritetinės kryptys	Pateiktų prašymų suma	Suteiktos paramos suma	Suteikta parama proc. nuo pateiktų prašymų sumos
I kryptis	323.433.532	232.869.939	72%
II kryptis	363.427.091	234.632.460	65%
III kryptis	62.330.531	34.157.213	55%
IV kryptis	184.309.555	96.290.959	52%
V kryptis	279.213	0	0%
VII kryptis	11.364.835	10.370.903	91%
VIII kryptis	1.867.109	1.867.109	100%
Iš viso	947.011.866	610.188.583	64%

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra (www.nma.lt/?4013367983)

Pastebima, kad per SAPARD programos įgyvendinimo laikotarpį suteikta ženkli parama II-ai kryptčiai (žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimas). Tai atlikta kitų kryptčių sąskaita, įskaitant V-ą kryptį (žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas) ir VI-ą (agrarinė aplinkosauga.), kurios nebuvo pradėtos. NMA suprato, kad ši akivaizdi deformacija atspindi faktą, jog iš pradžių suplanuotas paskirstymas tarp kryptčių buvo neteisingas, kai buvo rengiamas žemės ūkio kaimo plėtros planas (ŽŪKPP). Manau, kad parama ž. ū. produkcijos perdirbėjams turi būti didelė. Tokios įmonės yra labai svarbios visoje tiekimo grandinėje ir aprūpina vidaus rinką svarbiausia ž. ū. produkcija. Be stipraus ž. ū. produkcijos perdirbimo sektoriaus, nebus įmanoma padaryti, kad svarbiausia produkcija būtų konkurencinga.

SAPARD lėšomis paramos gavėjai įsigijo 376 sandėliavimo ir šaldymo, 241 šėrimo, 101 vienetą melžimo įrangos, 912 žemės dirbimo technikos vienetų, 83 mėšlo transportavimo technikos vienetus, 203 kombainus, 294 traktorius, 92 žoliapjoves. Tradiciniame žemės ūkio gamybos sektoriuje rekonstruoti ir pastatyti nauji 209 gamybiniai pastatai, sukurta apie 2 tūkst. naujų darbo vietų.

Paramos lėšomis pastatyta ir rekonstruota 21 kaimo turizmo sodyba, turistams įrengtos 302 vietos. Netradiciniame žemės ūkio gamybos sektoriuje pastatyti/ rekonstruoti 85 gamybiniai pastatai. Alternatyvaus verslo sektoriuje sukurta per 800 naujų darbo vietų.

Vandentvarkos sistemoms tobulinti 164 kaimo vietovėms skirta per 90 mln. Lt. Komunikacijų ir inžineriniams įrenginiams tobulinti skirta 5,7 mln. Lt. Įrengti 68 nauji arteziniai gręžiniai, nutiesta 156 tūkst. metrų vandens tiekimo ir 277 tūkst. metrų kanalizacijos sistemų.

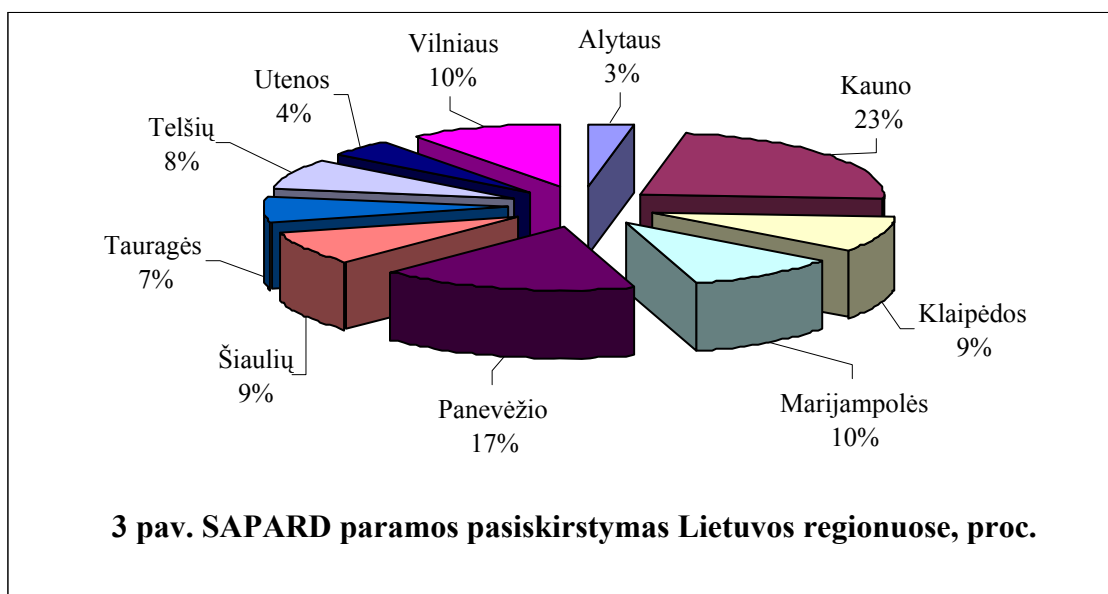
SAPARD parama skirta ir ūkininkų bei kaimo gyventojų profesiniam mokymui. Per 21 tūkst. kaimo gyventojų išklausė kursus įvairiomis temomis.

3.3. Regionų vaidmuo, siekiant gauti paramą

Vykstančių reformų metu Lietuva atsinaujina, perima geriausią Europos patirtį, nes narystės iššūkis yra sugebėti išlaikyti pastangas ir išverti kasdienę įtampą, kai šalia didelė konkurencija. Juk sėkmė lydi aktyviusius ir ne daug ką pasieksi, jei žaisi ne pagal Europos taisykles [35, p. 106].

1 hipotezė SAPARD paramos lėšų panaudojimas yra adekvatus regioninės plėtros uždaviniams.

Per visus septynis SAPARD paramos etapus daugiausiai paramos yra gavę Kauno ir Panevėžio apskritys (atitinkamai 23 proc. ir 17 proc. visos paramos), tuo tarpu Alytaus apskritis šia parama pasinaudojo mažiausiai (3 proc.). Atsižvelgiant į tai, kad regionine plėtra siekiama tolygios ir tvarios ilgalaikės visų regionų plėtros, norima paspartinti silpnesnių regionų vystymąsi, galima teigti, kad aukščiau iškelta hipotezė nepasitvirtina, nes silpnesni regionai įsisavino mažiausiai SAPARD paramos lėšų. Žemiau pateiktame paveiksle matyti, kaip gautos investicijos pasiskirsto netolygiai Lietuvos regionuose (3 pav.).

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra (www.nma.lt/?4013367983)

Lietuva sugebėjo įsisavinti 97 proc. iki stojimo į ES skirtos finansinės paramos. Tai reiškia, kad mūsų žmonės nestokoja idėjų, sugeba pasinaudoti atsiveriančiomis galimybėmis, moka tinkamai parengti projektus. Todėl galima daryti prielaidą, kad Lietuva sugebės įsisavinti didžiąją dalį ES skirtos paramos.

Atsižvelgiant į tai, kad SAPARD parama buvo įsisavinama kaimo gyvenamosiose vietovėse, labai svarbu yra, kiek šia parama pasinaudojo kaimo gyventojų, nes tik tokiu būdu bus

mažinamas atotrūkis tarp urbanizuotų vietovių ir periferijos bei tuo pačiu – regiono išsivystymo netolygumai. Todėl kiekviename regione apskaičiavau suteiktos (patvirtintos) SAPARD paramos sumą, tenkančią vienam regiono kaimo gyventojui (7 lentelė).

7 lentelė

SAPARD parama vienam kaimo gyventojui Lietuvos apskrityse 2004 m.

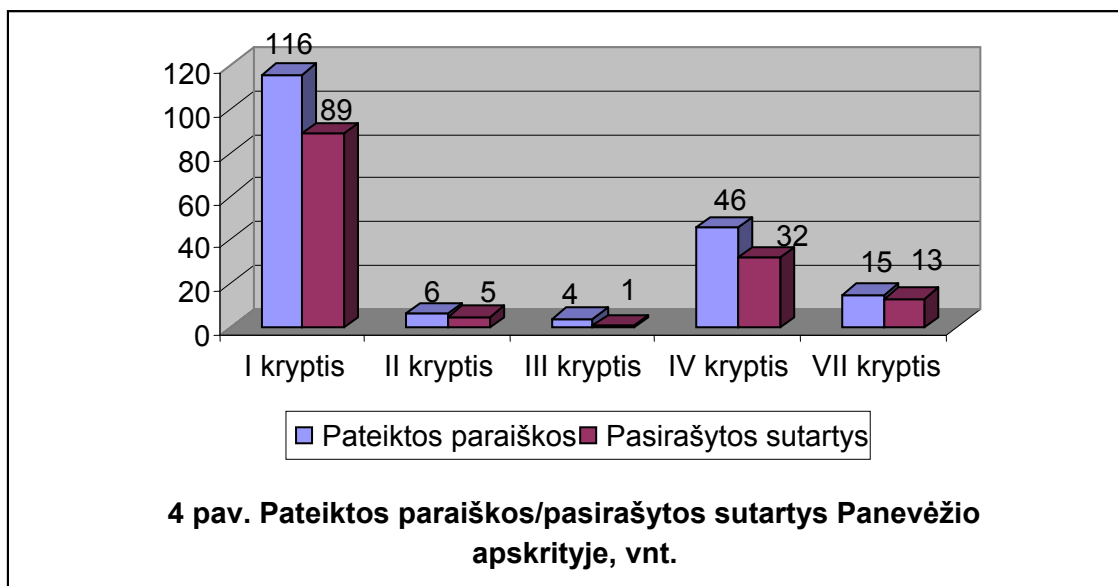
Apskritis	SAPARD parama, litais	Gyventojų skaičius kaime	Parama 1 gyventojui, litais
Alytaus	17.964.616	76.860	234
Kauno	141.615.663	190.328	744
Klaipėdos	53.351.450	103.131	517
Marijampolės	62.566.422	95.457	655
Panevėžio	106.221.710	120.917	878
Šiaulių	52.625.554	142.824	368
Tauragės	40.812.901	79.558	513
Telšių	47.644.631	73.401	649
Utenos	25.609.956	85.095	301
Vilniaus	61.775.680	184.303	335
Iš viso	610.188.583	1.151.874	

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas (<http://www.std.lt>)

Analizuojant rodiklius, matyti, kad vidutiniškai 1 Lietuvos kaimo gyventojui tenka – 530 Lt. Vidurkį ženkliai viršija Kauno, Marijampolės bei Telšių apskritys. Didžiausia paramos suma tenka Panevėžio apskrities kaimo gyventojams, apskrities, kurios paramos lėšų panaudojimą savo darbe išsamiau analizuosiu. Mažiausiai paramos vienam kaimo gyventojui tenka Alytaus, Utenos ir Vilniaus apskrityse.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad Alytaus, Utenos ir Telšių apskrityse (kuriose, remiantis 3 lentelėje pateiktais duomenimis, yra daugiausiai silpnai išsivysčiusių rajonų), buvo gauta mažiausiai paraiškų paramai gauti, atitinkamai 57, 61 ir 67 (žr. 2 priedą). Tai rodo, kad ekonomiškai silpni regionai yra gana pasyvūs ieškodami alternatyvių pajamų šaltinių, siekdami įgyvendinti naujoves bei kelti konkurencingumą.

Lietuvos Vidurio ir Šiaurės Rytų dalyje pastebimas išteklių susikaupimas, nes Kauno ir Panevėžio apskritys gavo žymią paramos dalį. Išsamesnės analizės atlikimui, svarbu detaliau išanalizuoti vieno iš Lietuvos regionų - Panevėžio apskrityje pateiktų paraiškų ir pasirašytų sutarčių dėsningumus (žiūrėti 4 pav.).

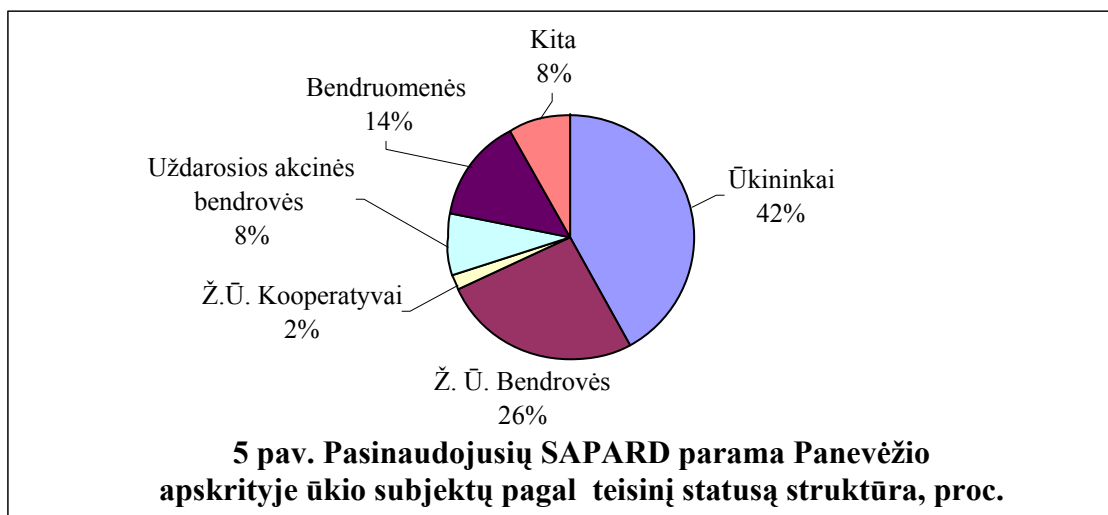

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra (www.nma.lt/?4013367983)

Analizuojant tyrimo duomenis, matyti, kad daugiausiai sutarčių pasirašyta pagal pirmą (investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą), ketvirtą (kaimo infrastruktūros tobulinimas) ir septintą (profesinis mokymas) kryptis, o tai, manau, labai svarbios kryptys tolimesnei efektyvesnei kaimo regioninei plėtrai. Išsamesni tyrimo rezultatų duomenys apie SAPARD panaudojimą kaimo regioninei plėtrai pateikiami kituose darbo skyreliuose.

3.3. Panevėžio apskrities ūkio subjektų, gavusių SAPARD paramą, charakteristika

Analizuojant Panevėžio apskrities ūkio subjektus, pasinaudojusius SAPARD lėšomis, pastebima, kad ūkininkai buvo aktyviausi siekiant paramos. Ūkininkai buvo aktyviausi teikiant paraiškas, todėl jų daugiausiai ir pasinaudojo šia Europos Sąjungos suteikta parama. Mažiau aktyvios buvo žemės ūkio bendrovės, nedaug nuo pastarųjų atsilieka kaimo bendruomenės (žr. 5 pav.). Bendruomenių vystymosi ypatumus tiria įvairių šalių mokslininkai. Sukurti teoriniai šios veiklos modeliai [3, p. 65]. Bendruomeninio ugdymo tikslai - įgalinti individą socialinėje erdvėje jaustis taip, kad jis galėtų pilnavertiškai dalyvauti bendruomenės gyvenime ir pasijaustų turįs lygias pilietines teises ir pareigas.

Mažiausiai ES teikiamomis galimybėmis pasinaudojo žemės ūkio kooperatyvai bei diagramoje įvardinta kita, tai – individualios įmonės, savivaldybės, jos sudaro 10 proc. visų apklaustų respondentų.

Daugiausiai parama pasinaudojo ūkio subjektai, kurie yra įsikūrę daugiau nei prieš 10 metų ir sėkmingai plėtoja savo veiklą. Šie ūkio subjektai turi sukaupę pakankamai patirties, žinių bei gebėjimų sėkmingai plėtoti savo veiklą ir naudotis Europos Sąjungos teikiamomis galimybėmis. Duomenų analizė leidžia teigti, kad didžiąsą dalį seniausiai įsikūrusių ūkio subjektų sudaro žemės ūkio bendrovės (žiūrėti 8 lentelę). Dauguma ūkio subjektų, kurie įsikūrę mažiau nei prieš penkerius metus sudaro kaimo bendruomenės, bet tai ir natūralu, nes jos neseniai tik ir pradėjo kurtis.

8 lentelė

Apklaustų ūkio subjektų, gavusių SAPARD paramą, Panevėžio apskrityje gyvavimo laikas

Teisinis statusas	Iki 1 metų	1 - 5 metai	5 - 10 metų	virš 10 metų
Ūkininkai	-	1	14	6
Ž. ū. bendrovės	-	-	-	13
Ž.ū. kooperatyvai	-	1	-	-
Uždarnosios akcinės bendrovės	-	-	3	1
Bendruomenės	1	5	1	-
Kita	-	-	-	4
Iš viso	1	7	18	24

Analizuojant tyrimo duomenis pastebima tendencija, kad apie pusė pasinaudojusių parama sudaro kaimo bendruomenės bei ūkininkai, kurių ūkiuose dirba iki 10 žmonių. Iš 50

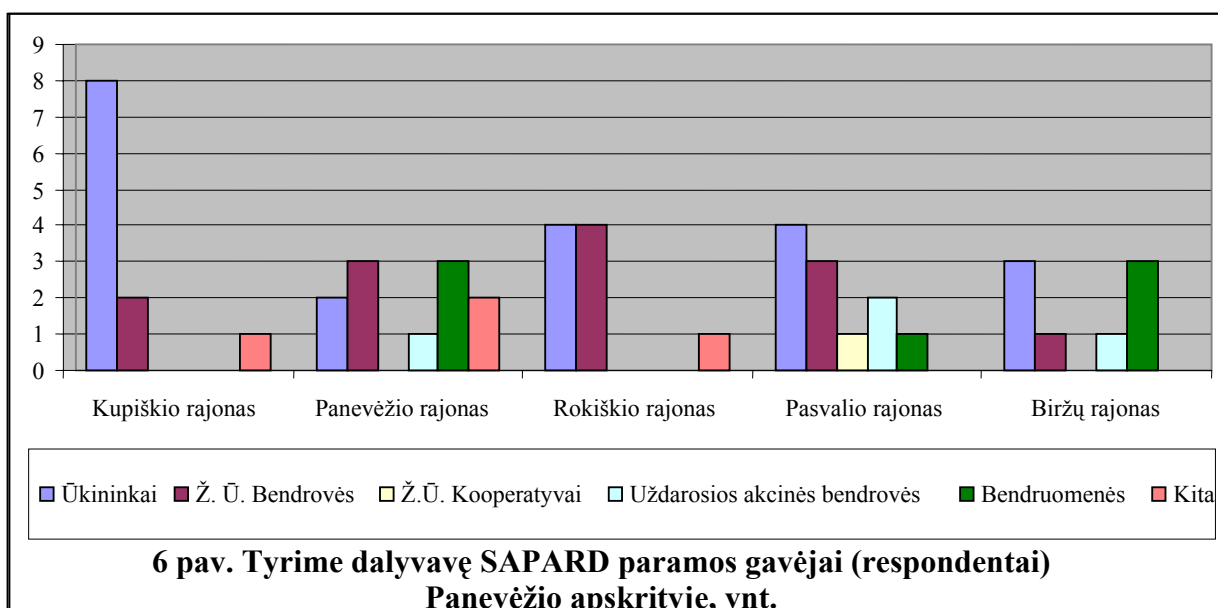
apklaustųjų respondentų net 23 teigia, kad jų ūkiuose dirba ar kaimo bendruomenę sudaro iki 10 žmonių, jie sudaro 46 proc. apklaustųjų. Tai yra teigiama tendencija, nes smulkiems ūkio subjektams labiausiai ir reikia šios paramos. Gauta ir tinkamai panaudota parama suteikia galimybę ūkininkams plėsti savo ūkius, naudotis naujausiomis technologijomis, o kaimo bendruomenės be tiesioginės paramos kaimo infrastruktūrai įgauti didesnę pasitikėjimą, suaktyvėjimą bei vystyti bendradarbiavimą.

Tiriant Panevėžio apskritį matyti, kad daugiausia parama pasinaudojo Panevėžio rajono ūkio subjektai, čia pateikta bei patvirtinta daugiausiai projektų. Bet tai ir natūralu, kadangi šį procesą veikia keletas veiksnių:

- Rajono užimamas plotas yra didžiausias lyginant su kitais Panevėžio apskrities rajonais, kas įtakoja ir sekantį veiksnių;
- Didžiausias gyventojų skaičius;
- Panevėžys yra apskrities centras.

Kituose Kupiškio, Rokiškio, Biržų bei Pasvalio rajonuose, ūkio subjektai gavę SAPARD paramą pasiskirsto apylygiai, tarpusavyje jie netgi panašūs tiek savo dydžiu, tiek gyventojų skaičiumi.

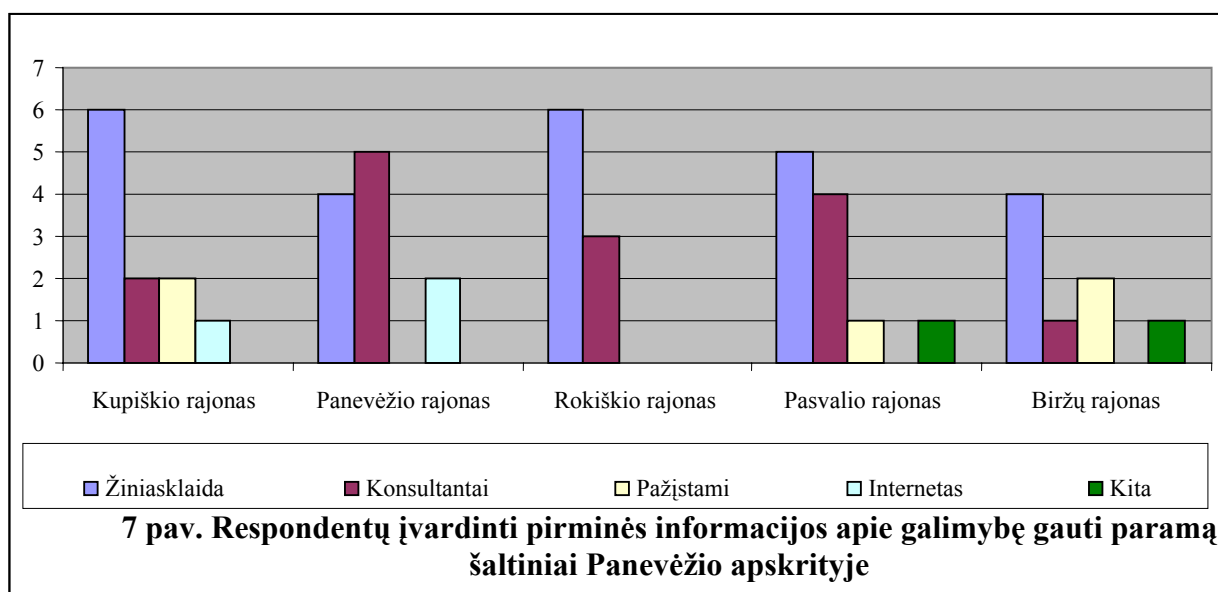
Atliekant anketinę apklausą buvo apklaustas panašiai vienodas respondentų skaičius kiekviename rajone (Kupiškio, Pasvalio, Panevėžio rajonuose apklausta po 11 respondentų, Rokiškio rajone – 9 respondentai, Biržų rajone – 8 respondentai), kad būtų galima identifikuoti bendrą apskrities situaciją, siekiant išsiaiškinti kas kiekviename iš nagrinėjamų rajonų aktyviausiai naudoja paramą.

Tyrimo duomenų analizės rezultatai leidžia teigti, kad Kupiškyje aktyviausi yra ūkininkai, bet, šiame rajone paramos teikiamomis galimybėmis nepasinaudojo kaimo bendruomenės. Aktyviausios bendruomenės, kurios ir pasinaudojo daugiausiai SAPARD parama yra dviejuose Panevėžio apskrities rajonuose, tai Biržų ir Panevėžio.

3.5. SAPARD lėšų gavimo organizavimas bei panaudojimas Panevėžio apskrityje

Informacijos suteikimas bei gavimas yra bene vieni svarbiausių procesų ES paramos gavimo organizavime. Juk neturėdamas pakankamai informacijos, žinių, nei vienas ūkio subjektas nebūtų galėjęs pasinaudoti parama. Todėl anketinės apklausos metu norėjau išsiaiškinti šio svarbaus proceso (pirminės informacijos sklaidos) iniciatorius, labiausiai įtakojusius ūkio subjektus, siekiant kuo efektyvesnio lėšų įsisavinimo bei panaudojimo ir pateikti pasiūlymų, ateityje jau Europos Sąjungos struktūrinių fondų efektyvesniam panaudojimui.

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, galima teigti, kad didžiausią įtaką ir daugiausiai informacijos apie Europos Sąjungos teikiamą paramą respondentai gavo iš žiniasklaidos, t.y. 52 proc. apklausoje dalyvavusiųjų respondentų (žr.7 pav.). Ir tik 28 proc. respondentų apie teikiamą paramą sužinojo iš konsultantų. Apibendrinant tai galima teigti, kad didžiausią įtaką vis dar daro žiniasklaidos priemonės, todėl reikia kiek įmanoma labiau kelti konsultantų kvalifikaciją, didinti jų aktyvumą, kad aktyviai dalyvautų televizijos bei radijo informacinėse - diskusinėse laidose, rašytų išsamius, maksimaliai reikalingos informacijos suteikiančius bei į tikslinę auditoriją orientuotus straipsnius ir organizuotų daugiau seminarų apie kuriuos iš anksto žinotų visi ta tema

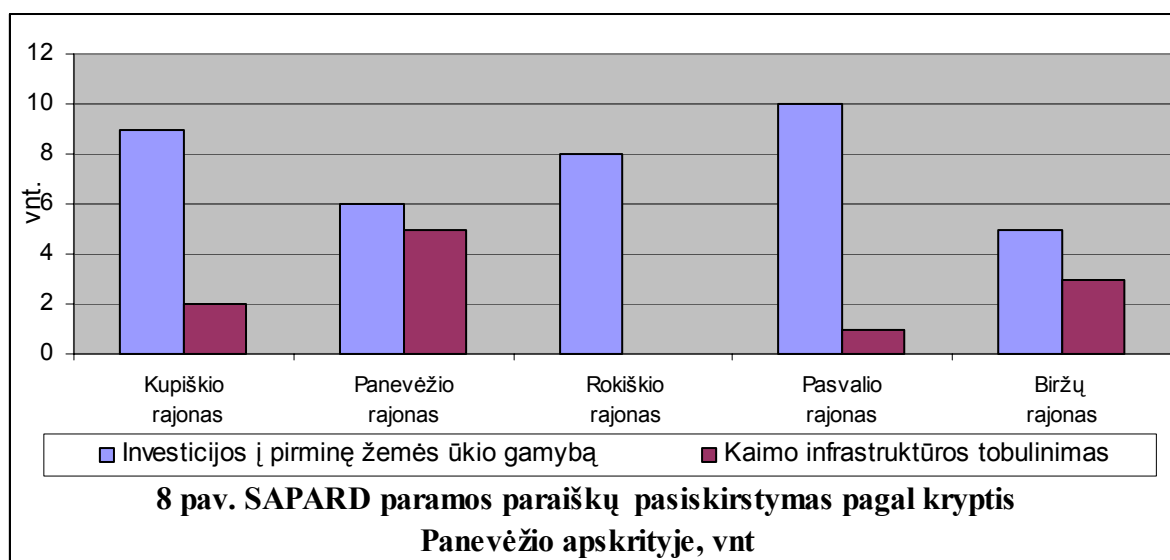
besidomintieji. Ypač tai aktualu kaimo bendruomenėms, nes atliekant tyrimą jos labiausiai akcentavo informacijos stoką.

Turint pakankamai informacijos, ir nusprendus siekti paramos, kitas svarbus žingsnis yra dokumentų tvarkymas, projekto rengimas. Tyrimo duomenys rodo, kad 48 proc. respondentų projektui paramai gauti parengti samdė specialistus. Dažniausiai buvo samdomi rajono konsultavimo tarnybos konsultantai. Tačiau ir samdydamas specialistus, ūkio subjektas negali būti užtikrintas šio proceso sklandumu. Kaip pavyzdį galima pateikti Rokiškio rajoną, kai projektą rengusi viešoji įstaiga paėmusi solidų atlygį projekto neparengė – viešoji įstaiga iširo, o respondentas savo investuotų į projekto rengimą pinigų neatgavo.

Net 40 proc. apklaustųjų projektus rengė savo jėgomis, konsultuodamiesi su konsultantais. Šį procesą įtakojo: pamokos iš kitų „skaudžių“ patirčių, brangios konsultantų paslaugos, pasitikėjimas savo jėgomis bei turimomis žiniomis. Šis procentinis skaičius įrodo ir tai, kad mūsų žmonės tikrai stengiasi ir atkakliai siekia savo tikslų, kad jie yra pasiruošę kurti geresnę ateitį.

Efektyvesniam šios svarbios Lietuvos žemės ūkiui ir kaimui Europos Sąjungos paramos panaudojimui trukdė tai, kad paramos teikimas kaip kompensacijos, projekto pradžioje iš subjekto reikalauja turėti 100 procentų projekto lėšų. O žinant projektų sumas (žiūrėti 9 lentelę) daugumai subjektų tai yra didelė kliūtis. Tyrimo duomenys rodo tai, kad daugiau nei pusė subjektų Panevėžio apskrityje (64 proc.), projektui finansuoti naudojo nuosavus išteklius ar ėmė paskolą iš banko. Nors daugelis respondentų ir nesureikšmino šios problemos, pagrįsdami tuo, kad kai nori viską palaipsniui įmanoma padaryti, tačiau 20 procentų apklaustųjų būtent ir įvardino, kad buvo sunku gauti bendrą reikalaujamą finansavimą. Problema buvo grindžiama tuo, kad norint paimti iš banko paskolą reikalingas didelis užstatas, o kaimo vietovėje turtas vertinamas labai žemomis kainomis ir net užstatę visą turtą respondentai negali surinkti net 200 tūkst. litų. Autorės nuomone valstybė turėtų imtis didesnės iniciatyvos, suteikiant didesnes garantijas smulkiems ūkio subjektams norintiems gauti paskolą iš banko.

Remiantis tyrimų duomenimis 8 paveiksle pateikiamas projektų pasiskirstymas Panevėžio apskrityje pagal SAPARD paramos kryptis.

Duomenys pateikiami tik pagal dvi paramos kryptis, kurios, autorės nuomone daugiausiai turi įtakos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai, ir pagal kurias daugiausiai yra patvirtintų projektų bei pasinaudota didžiausia parama.

Tyrimo rezultatų analizė leidžia teigti, kad pagal patvirtintų projektų skaičių akivaizdus vienos paramos krypties dominavimas – investicijos į pirminę žemės ūkio produkcijos gamybą (78 proc). Daugiausia patvirtinta projektų investicijoms į grūdinių kultūrų ir linų sektorių.

Antroje vietoje pagal patvirtintų projektų skaičių yra ketvirtoji kryptis - kaimo infrastruktūros tobulinimas. Pastarąją kryptimi visų pasinaudojusių ūkio subjektų 70 proc. sudaro kaimo bendruomenės, kurių didžioji dalis gautų lėšų buvo panaudotos vandentvarkos sistemų tobulinimui.

Didžiausia paramos lėšų dalis, investuota Panevėžio rajone. Žemiau lentelėje pateikiamas SAPARD lėšų pasiskirstymas Panevėžio apskrityje (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Gautų paramos sumų pasiskirstymas Panevėžio apskrityje

Paramos suma, litais	Kupiškio rajonas	Panevėžio rajonas	Rokiškio rajonas	Pasvalio rajonas	Biržų rajonas
Iki 50 000	1	-	-	-	-
50 001 – 100 000	1	-	-	-	-
100 001 – 200 000	2	1	3	2	-
200 001 – 300 000	2	-	1	-	3
300 001 – 400 000	-	1	2	-	-
400 001 – 500 000	3	2	-	-	-

Paramos suma, litais	Kupiškio rajonas	Panevėžio rajonas	Rokiškio rajonas	Pasvalio rajonas	Biržų rajonas
500 001 – 600 000	2	2	-	3	-
600 001 – 700 000	-	-	1	1	-
700 001 – 800 000	-	3	1	2	1
800 001 – 900 000	-	2	-	-	3
900 001 – 1 000 000	-	-	-	-	-
Virš 1 000 000	-	-	1	3	1
Iš viso	11	11	9	11	8

Nors tarp apklaustų respondentų Pasvalio rajone pateko 3 projektai, kurių gauta suma virš 1 milijono litų, tačiau gauta bendra visų projektų suma neviršija Panevėžio rajone patvirtintų projektų sumos. Tačiau Kupiškio rajone patvirtintų projektų sumos neviršija 600 tūkst.Lt., todėl galima daryti išvadą, kad Kupiškio rajone SAPARD paramos lėšų panaudota mažiausiai.

Duomenų analizė leidžia teigti, kad visų SAPARD paramos etapų metu daugiausia paramos gavimo sutarčių pasirašyta 2003 metais. Tai įtakoję dvi svarbiausios priežastys:

- patirtis įgyta ankstesniais šios paramos teikimo metais;
- 2003 metais buvo paskelbti trys paraiškų teikimo etapai.

Taigi analogiškai ir daugiausia parama gauta buvo 2004 metais, nes visas paramos gavimo procesas užtrunka apie metus.

3.6. SAPARD panaudojimo kaimo regioninėje plėtroje vertinimas: privalumai, trūkumai

SAPARD patirtį Lietuvoje sunku įvertinti vienareikšmiškai. Pažymėtina, kad kompensaciniai SAPARD paramos principai ir griežti projektų atrankos kriterijai ūkininkus, žemės ūkio bendroves, perdirbimo įmones ir kitus paramos gavėjus vertė objektyviai nustatyti savo ūkių ir įmonių ekonominį gyvybingumą bei kurti efektyvaus ūkininkavimo scenarijus. Tai ugdė ūkio subjektų ekonominį mąstymą ir suteikė galimybę įvertinti konkurencinę realybę ir perspektyvas. Tačiau kaip parodė tyrimo duomenys, net 20 proc. respondentų SAPARD parama pasinaudojo du kartus. Ši tendencija prieštarauja regioninės plėtros koncepcijoms, nes parama nebuvo nukreipta ekonomiškai silpniesiems, ja pasinaudojo aktyvūs ūkio subjektai

Antra darbe iškelta hipotezė – kaimo regioninę plėtrą įtakoję darbo našumo, infrastruktūros sukūrimo aspektai pagerėjo SAPARD paramos dėka.

Atliekant tyrimo duomenų analizę Panevėžio apskrityje, išryškėja didžiausias SAPARD paramos privalumas – *darbo našumo padidėjimas*, kurią anketoje išskyrė 69 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų.

Naujausių technologijų įsigijimas ir panaudojimas savo veikloje įtakojo:

- Darbo našumą;
- Pagamintos produkcijos kokybę;
- Geresnes darbo sąlygas;
- Geresnes sąlygas konkurencinėje rinkoje.

Taigi aukščiau išvardinti rodikliai, kuriuos įtakojo SAPARD parama, įtakoja kaimo regioninę plėtrą. Kitas svarbus gautos paramos privalumas yra infrastruktūros sukūrimas, patobulinimas, kurią išskyrė 24 procentai respondentų. Didžioji dalis paramos panaudota vandentvarkos sistemoms tobulinti kaimo vietovėse. Taigi iškelta hipotezė pasitvirtina. 7 proc. respondentų išskyrė sekantį SAPARD paramos privalumą – naujų darbo vietų sukūrimą. Šiam, kaimo regioninei plėtrai labai svarbiam veiksniui, SAPARD parama turėjo nedaug įtakos, tačiau autorės nuomone, ateityje pasinaudojus struktūriniais fondais šis procentas turėtų gerokai išaugti.

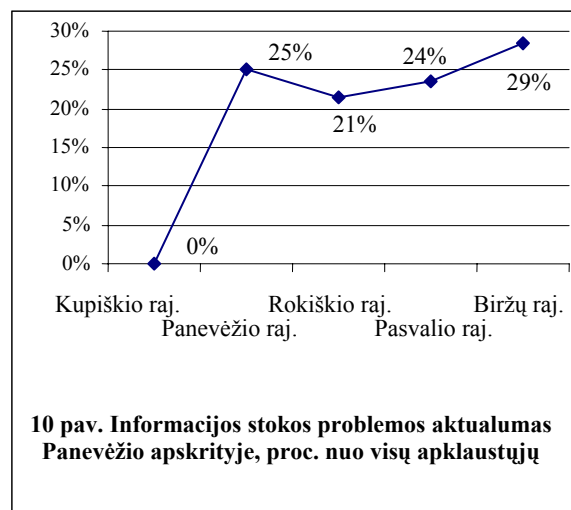
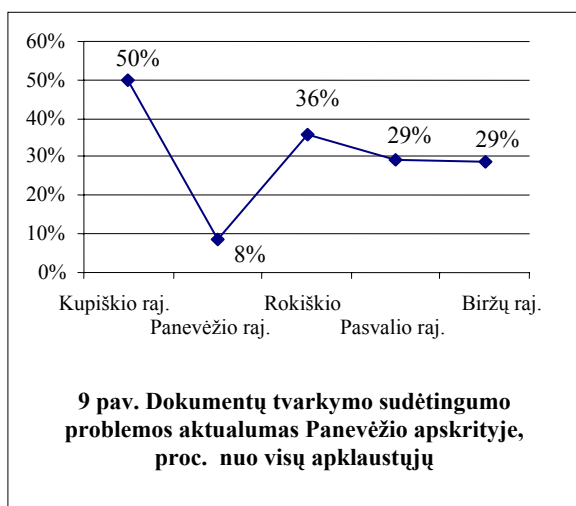
Trečia darbo hipotezė – Dėl didelių paramos gavimo reikalavimų, didžiausias trūkumas, siekiant ūkio subjektams gauti paramą – dokumentų tvarkymo sudėtingumas.

Paraiškos teikimo ir visas paramos gavimo procesas nėra lengvas. Efektyvesniam lėšų panaudojimui kaimo regioninėje plėtroje trukdė nemažai iškilusių problemų, kurias žemiau ir pateikiu, o tris svarbiausias jų išanalizuosiu atskirai.

Svarbiausios problemos su kuriomis susidūrė respondentai norėdami gauti paramą:

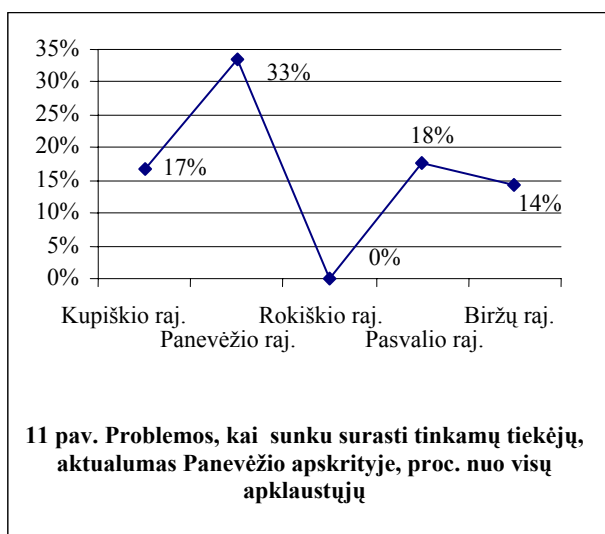
- Dokumentų tvarkymo sudėtingumas;
- Nekvalifikuoti konsultantai (nepakankama, o kartais ir nekvalifikuota konsultacinių struktūrų veikla ir aktyvumas);
- Informacijos stoka (bendras informacijos ir detalaus išaiškinimo apie šią programą nepakankamumas);
- Sunku surasti tinkamų tiekėjų;
- Nesutvarkyti žemės nuosavybės dokumentai;
- Neįregistruota žemės ūkio technika;
- Neregistruotas nekilnojamas turtas;
- Brangios konsultantų paslaugos;
- Per trumpas laikas teikti paraiškas.

Apklausoje dalyvavę respondentai dažniausiai išskyrė šias tris problemas: dokumentų tvarkymo sudėtingumas, informacijos stoka, sunku surast tinkamus tiekėjus.

Aktualiausia įvardinta problema, su kuria teko susidurti respondentams Panevėžio regione, buvo dokumentų tvarkymo sudėtingumas (38 proc.), kurią labiausiai akcentavo Kupiškio rajono paramos gavėjai (9 pav.). Tam turėjo įtakos tai, kad net 64 proc. apklaustųjų patys rengė projektus paramai gauti, tik kartais pasikonsultuodami su konsultantais, kas įtakojo ir antrąją problemą – informacijos stoką (Kupiškio rajone ji ne tokia aktuali, 10 pav.). Galima daryti išvadą, kad Kupiškio rajono konsultantai suteikdavo pakankamai ir kvalifikuotos informacijos. Aukščiau pateikti argumentai patvirtina trečiąją darbo hipotezę.

Panevėžio rajone respondentai projektams rengti dažniau samdė nepriklausomus specialistus, todėl dokumentų tvarkymo sudėtingumo problema buvo mažiau aktuali ir visa tai be abejo įtakojo informacijos didesnę stoką. Daugiausia informacijos stoka skundėsi Biržų rajono paramos gavėjai. Tai rodo, kad šiandien dienai informacijos sklaida neužtikrina tobulo ir savalaikio informacijos perdavimo, pateikiama informacija nėra išsami, nėra pateikiamos pagrindinės problemos, susijusios su paramos gavimu ir panaudojimu. Siūlyčiau tobulinti informacijos sklaidą, bendradarbiaujant ir pritaikant užsienio valstybių patirtį.

Konsultavimasis su kitomis šalimis padėtų spręsti išskylančias problemas bei greičiau prisitaikyti prie naujų regioninės politikos reikalavimų. Tai leistų objektyviau identifikuoti problemas bei gauti profesionalias konsultacijas.

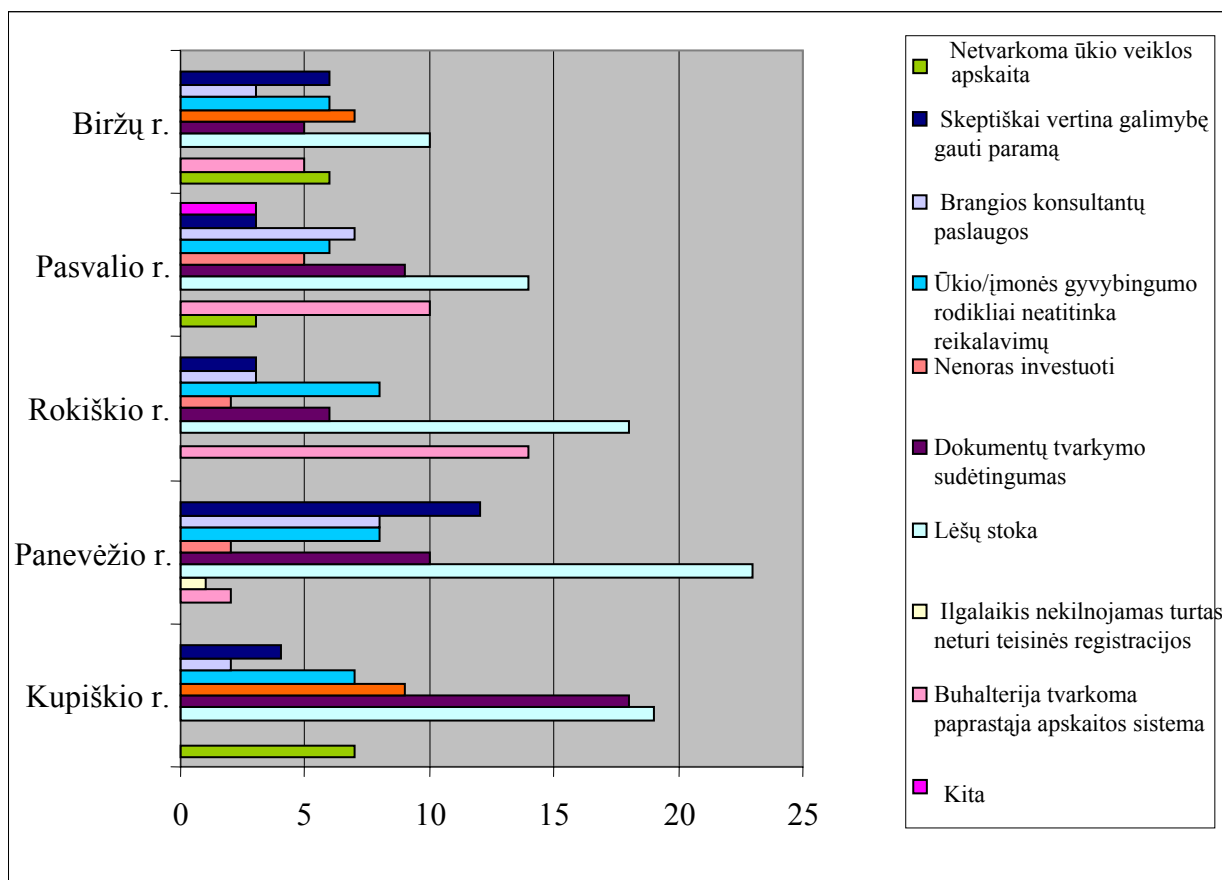
Trečia problema, kurią daugiausiai išskyrė Panevėžio rajono respondentai, bet žinoma turėjo įtakos ir kitiems rajonams – tinkamų tiekėjų suradimas. Kaip matyti iš 11

paveiksle pateiktų duomenų ši problema nebuvo labai aktuali tik Rokiškio rajono ūkio subjektams.

Nors Panevėžio apskritis ir yra vienas iš aktyviausių regionų vertinant pagal panaudotas paramos lėšas, bet manau, kad yra nemažai priežasčių užkirtusių kelią kitiems ūkio subjektams pasinaudoti SAPARD parama. Todėl siekiant identifikuoti šias priežastis respondentų buvo prašoma išskirti tris, jų nuomone, pagrindines problemas ir jas suskirstyti pagal svarbumą (1 – labai svarbi, 3 – mažiau svarbi). Norint tiksliau išanalizuoti surinktus atsakymus, atsakymams suteikti svarbumo svertai kiekvienai iš išskirtų problemų:

- ✓ Pirmai pagal svarbumą – 3 balai;
- ✓ Antrai pagal svarbumą – 2 balai;
- ✓ Trečiai pagal svarbumą – 1 balas.

Toms problemoms, kurios nebuvo įvardintos kaip trys svarbiausios, svertai nebuvo priskiriami. Tai gi problemos, kurių suminė išraiška didžiausia yra aktualiausia respondentų manymu. Tačiau problemų aktualumas atskiruose regionuose skiriasi, nors galima įžvelgti ir panašumų (žiūrėti 12 pav).

12 pav. Priežastys pagal svarbumą, dėl kurių ūkio subjektai nepasinaudojo SAPARD parama, balais

Iš paveikslė pateiktų duomenų matyti, kad visuose rajonuose pagrindinis trūkumas buvo lėšų stygius užkirtęs kelią didesniai lėšų panaudojimui. Žmonės dėl būtinos, o dažnai ir pakankamai didelės paskolos, nelinkę rizikuoti imti paskolas iš bankų. Panevėžio rajone antroje pagal svarbumą vietoje yra problema, kad skeptiškai vertinama galimybė gauti paramą. Čia vėl gi didesni vaidmenį turėtų suvaidinti konsultantai, kaip ir Biržų rajone, kur antra pagal svarbumą problema yra tiesiog ūkio subjektų nenoras investuoti. Tačiau konsultantams noriai ir aktyviai bendradarbiaujant su kaimo žmonėmis ši tendencija turėtų mažėti. O kad informacijos rajonuose dar tikrai trūksta, ypač apie prasidedančius struktūrinius fondus įrodo ir apklaustų respondentų teigusių, kad dar neturi pakankamai informacijos šia tema skaičius, kuris sudaro 62 proc. visų apklaustųjų.

Remiantis atliktu tyrimu pateikiamos autorės siūlytinios taikyti priemonės, siekiant šalinti priežastis trukdžiusias efektyviam SAPARD paramos panaudojimui

Atliekant tyrimą, buvo diskutuojama su apklausos dalyviais ir netgi buvo išgiršta abejonių iš vieno Rokiškio rajono respondento, ar iš viso buvo verta imti paramą, nes patyrė labai daug išlaidų, sumokėjo daug mokesčių, įkeitė visą turtą ir net neaišku ar visa tai atsipirks. Tyrimas parodė, kad paramos paraiškų pateikimo ir visas paramos gavimo procesas nebuvo tobulas. Pirmiausia, tai sudėtinga visos paramos gavimo procedūra: labai daug dokumentacijos. Respondentų vienas iš esminių pageidavimų - kad paraiškas galima būtų teikti ištisus metus, o paraiškų vertinimo laikas sutrumpėtų. Autorės nuomone, paraiškų teikimo etapus reikėtų planuoti žiemą, kai yra laisvesni ūkio subjektai.

Siekiant, kad Europos Sąjungos parama padėtų mažinti tarpregioninius netolygumus, šia parama turėtų kuo daugiau pasinaudoti „silpnieji“, t.y. smulkios bendrovės, ūkiai. Tačiau pastarieji susidūrę su kofinansavimo problemomis nuleidžia rankas, kad to išvengtume, valstybė galėtų kompensuoti didesnę dalį investicinių išlaidų, smulkiems ūkio subjektams. Taip pat daugiau reikėtų informuoti ūkio subjektus apie žemės ūkio paskolų ir garantijų fondo teikiamas paslaugas.

Investuotojams būtų ženkli parama, jei grąžinama parama galėtų būti pervedama firmai, iš kurios perkama technika ar įranga. Tokiu būdu ūkio subjektui nereikėtų imti tokių didelių kreditų apmokant investicijas. Dėl to sumažėtų išlaidos kredito įforminimui bei palūkanoms mokėti.

Apklausos vykdymo metu išaiškėjo ir su SAPARD programa dirbančių darbuotojų kompetencijos stoka, darbuotojų nepatiklumas ir kvalifikacijos stoka. Autorės nuomone, kad tokią darbą dirbantys žmonės turėtų būti ypač aukštos kvalifikacijos, geri savo srities specialistai. Siūlytina priemonė – kvalifikacijos kėlimo komisijos sudarymas ir periodiškai atliekama darbuotojų akreditacija.

Analizuojant visus septynis Lietuvoje organizuotus SAPARD paramai gauti etapus nustatyta, kad Nacionalinė mokėjimo agentūra atmetė apie ketvirtadalį pateiktų projektų, tačiau vengė apibendrinti ir viešai skelbti pagrindinius projektų trūkumus. Todėl siūloma priemonė - vieša projektų klaidų ir trūkumų analizė, būtų naudinga ir į ES struktūrinių fondų paramą pretenduojantiems ūkio subjektams. Pakiltų bendra teikiamų projektų kokybė, verslo planų užsakovai ir rengėjai sutaupytų lėšų ir laiko. Kita vertus, svarbu tobulinti verslo planų rengimo praktiką.

Kita siūloma priemonė – vykdyti nuolatinius mokymus norintiems pasinaudoti ES parama, tam lėšų galėtų skirti kaimiškųjų rajonų savivaldybės. Iki šiol konsultantų rengti vienadieniai informaciniai seminarai, bet ne mokymai, kaip paruošti projektus, atlikti skaičiavimus ir pan. Taip pat mokymai galėtų būti organizuojami ūkio subjektams patogiu laiku (pvz. žiemą) ir patogesnėse vietose (pvz. seniūnijose), nes iki rajonų centrų ne visi turi galimybes nuvažiuoti.

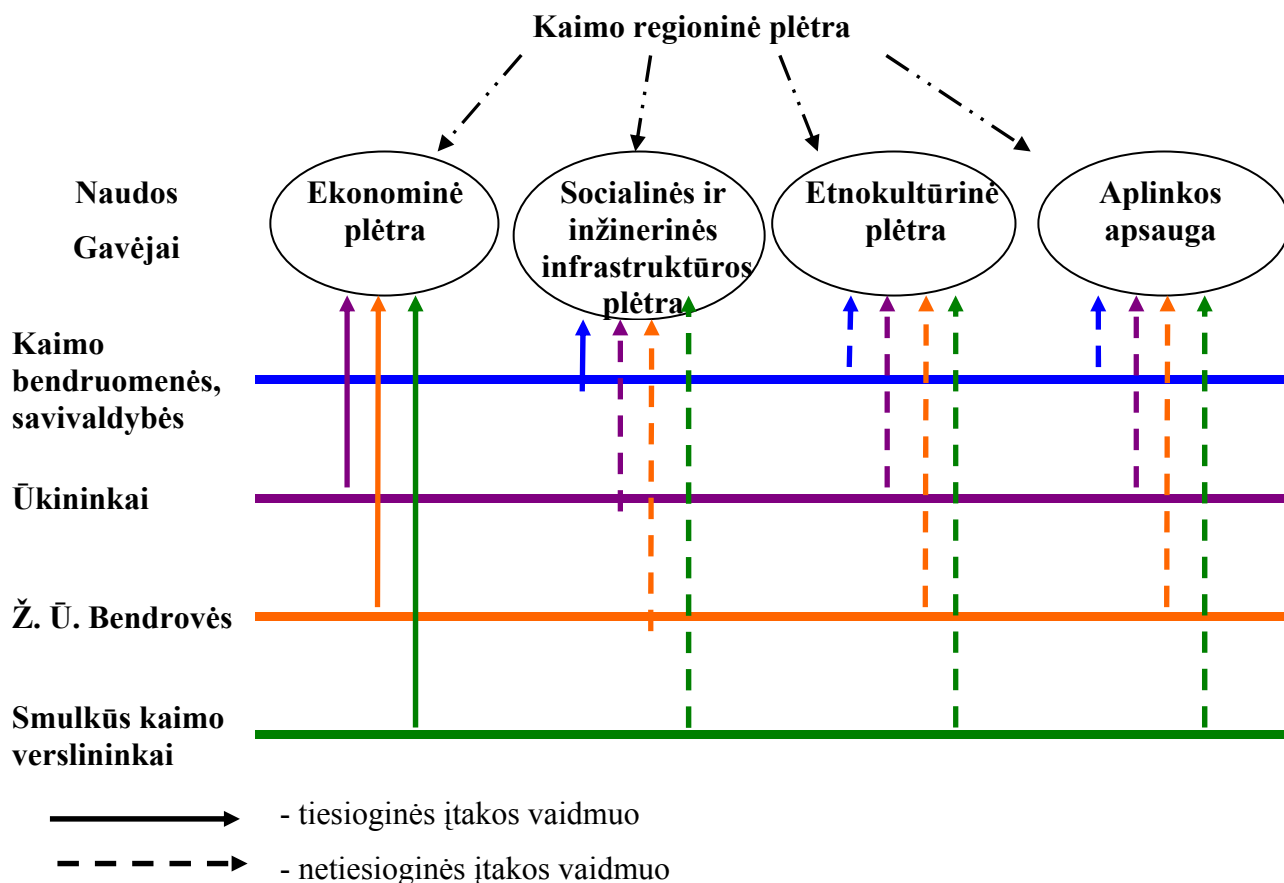
Tačiau nepaisant visų sunkumų SAPARD paramos privalumai yra neginčijami, tai įrodo ir respondentų noras bandyti ateityje pasinaudoti Europos Sąjungos struktūriniais fondais, už tai pasisakė net 90 proc. respondentų, o likusieji 10 proc. buvo neapsisprendę tik todėl, kad dar nėra iki galo įgyvendinę dabartinio SAPARD projekto ir turi dar nemažai išipareigojimų. O kategoriškai teigiančio, kad daugiau nebandys gauti ES paramos nebuvo nei vieno. Bet, kad ES fondais kaimo regioninei plėtrai būtų naudojamosi aktyviai ir efektyviai, turėtų būti tobulinama informacijos sklaida, nes didesnė pusė apklausoje dalyvavusiųjų (67 proc.) teigė, kad jie dar neturi pakankamai informacijos apie Europos Sąjungos fondus, jų reikalavimus bei teikiamas galimybes.

Ketvirta hipotezė - SAPARD lėšos tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja kaimo regioninę plėtrą.

Remiantis atliktos analizės ir tyrimo duomenimis, galima teigti, kad parama kaimo bendruomenėms, ūkininkams, žemės ūkio bendrovėms, smulkiems kaimo verslininkams yra labai reikalinga. Nors atlikti kiekybinę SAPARD paramos regioninei plėtrai analizę dar yra gana sudėtinga dėl susistemintų duomenų trūkumo (t.y. tebevyksta SAPARD paramos išmokėjimai, tad konkreti bei „išmatuojama“ įtaka kaimo regioninei plėtrai paaiškės tik po keleto metų), tačiau šis tyrimas yra apibendrintas bandymas įvertinti tas sritis, kurias SAPARD parama tiesiogiai ir netiesiogiai įtakoja.

Žemiau pateikiamas apibendrintas SAPARD įtakos kaimo regioninei plėtrai modelis (13 pav.):

13 pav. SAPARD įtakos kaimo regioninei plėtrai modelis

Tiesioginė įtaka – tai finansavimas, gautas konkrečiai sričiai (investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą, žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimą ir kitą ekonominės veiklos plėtrą). Analizės rezultatai rodo, kad tiesiogiai ekonominei plėtrai Lietuvoje buvo gauta ir panaudota 82,1 proc. visų SAPARD lėšų (Panevėžio apskrityje – 80,0 proc.). Likusi paramos dalis buvo skirta kaimo infrastruktūros tobulinimui bei profesiniam mokymui (atitinkamai 16,0 proc. ir 1,9 proc. Lietuvoje, tame tarpe atitinkamai 19,8 proc. ir 0,2 proc. - Panevėžio apskrityje). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad dar nei vienas SAPARD paramos gavėjas nebankrutavo.

Netiesioginė įtaka laikoma, kai finansavimas konkrečiai sričiai nėra suteikiamas, tačiau ūkio subjektas sustiprėjęs vienoje srityje, gali įtakoti kitos srities plėtrą. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad SAPARD parama didžiausią įtaką turėjo ūkio subjektų ekonominei plėtrai, tačiau jų ekonominis sustiprėjimas netiesiogiai įtakuoja ir:

- Etnokultūrinę bei socialinę/infrastruktūros plėtrą (tvarkoma aplinka, remiami kultūriniai renginiai, sukuriamos darbo vietos, siunčiami darbuotojai į kursus ir pan.);
- Aplinkosaugą (norėdami gauti finansavimą, ūkio subjektai turi laikytis aplinkosauginių reikalavimų, pvz. įrengti mėšlaidę).

Kaimo bendruomenių ir savivaldybių gauta SAPARD parama tiesiogiai įtakoja kaimo infrastruktūros plėtrą, tačiau netiesiogiai įtakoja kaimo kultūrinę plėtrą bei aplinkosaugą.

Taigi, atlikta analizė leidžia teigti, kad iškelta hipotezė, jog SAPARD lėšos įtakoja kaimo regioninę plėtrą (tiesiogiai ar netiesiogiai) pasitvirtina. Tačiau iš analizuotos informacijos matyti, kad sėkmingesnei kaimo regioninei plėtrai reikia sutelkti papildomas pastangas, kad tą įtaką pajustų ne vien ekonomiškai išsivystę, bet silpniau ekonomiškai išsivystę regionai.

IŠVADOS

Išanalizavus regioninės politikos raidos ypatumus bei įvertinus Europos Sąjungos suteiktos paramos panaudojimą kaimo regioninei plėtrai, galima daryti šias išvadas:

- ✓ Regioninės plėtros būtinumą ir šios politikos instrumentų reikalingumą lemia ekonominiai, socialiniai šalių skirtumai bei šie skirtumai šalių viduje. Regioninė politika įgyvendinama tiek ekonominėmis, tiek administracinėmis priemonėmis.
- ✓ ES regioninės politikos tikslai yra remti atsiliekančių regionų plėtrą, didžiausią dėmesį skiriant investicijoms į gamybinį sektorių ir tolygų plėtojimą, taip pat remti ekonominę ir socialinę restruktūrizaciją probleminėse srityse bei mokymus ir kvalifikacijos kėlimą ar perkvalifikavimą.
- ✓ Regionu Lietuvoje yra laikoma apskritis (pagal LR Regioninės plėtros įstatymą) ir regioninės politikos tikslas, mūsų šalyje, yra mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp regionų ir regionų viduje bei skatinti visos valstybės teritorijos tolygią plėtrą.
- ✓ Paramos fondai yra struktūrinės politikos dalis, kurių pagrindinis tikslas yra remti mažiau išsivysčiusių regionų plėtrą, sprendžiant jų ekonomines ir socialines problemas.
- ✓ Prieš įstojant į ES, Lietuvai parama buvo skirta pagal PHARE, ISPA bei SAPARD programas. SAPARD programos tikslai - padėti šalims kandidatėms suderinti nacionalinę politiką su ES bendrąja žemės ūkio politika, patenkinti prioritetinius poreikius žemės ūkio ir kaimo plėtros srityse, suteikti galimybę praktiškai susipažinti su struktūrinių fondų tipo programų principais.
- ✓ Lietuvai tapus ES nare parama teikiama iš: Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo, Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo, žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento bei sanglaudos fondo. Kaimo regioninei plėtrai parama bus teikiama iš: Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo, Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo.
- ✓ Atliktas tyrimas parodė, kad SAPARD programa nesumažino regioninių ekonominio išsivystymo skirtumų, nes paramos lėšas geriau įsisavino stipresni regionai, o atrankos

kriterijuose nebuvo skirta prioriteto silpnesniems regionams. Siūloma, skirstant paramos fondų lėšas kaip vieną iš kriterijų naudoti paraiškos gavėjo priklausymą konkrečiam regionui bei suteikti papildomą kiekybinį svertą silpniau ekonomiškai išsivysčiusių regionų atstovams. Taip būtų užtikrinama tolydesnė kaimo regioninė plėtra.

- ✓ Analizuojant SAPARD paraiškų teikimo etapus pastebimas netolygus teiktų paraiškų skaičiaus pasiskirstymas, kurį įtakojo periodas, skirtas paraiškų teikimui, ir metų laikas. Siekiant ateityje efektyvesnio struktūrinių fondų lėšų panaudojimo, siūloma, kad paraiškos galėtų būti teikiamos visus metus.
- ✓ Kiekviename regione apskaičiavus suteiktos (patvirtintos) SAPARD paramos sumą, tenkančią vienam regiono kaimo gyventojui nustatyta, kad vidutiniškai 1 Lietuvos kaimo gyventojui tenka – 530 Lt. Didžiausia paramos suma tenkanti vienam kaimo gyventojui – 878 Lt yra Panevėžio apskrityje, Kaune – 744 Lt, mažiausiai Alytuje – 234 Lt. Tačiau parama Panevėžio apskrityje pasiskirsto netolygiai tarp atskirų rajonų.
- ✓ Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad Alytaus, Utenos ir Telšių apskrityse (kuriose yra daugiausiai silpnai išsivysčiusių rajonų), buvo gauta mažiausiai paraiškų SAPARD paramai gauti. Tai rodo, kad ekonomiškai silpni regionai yra gana pasyvūs ieškodami alternatyvių pajamų šaltinių, siekdami įgyvendinti naujoves bei kelti konkurencingumą.
- ✓ Panevėžio apskrityje SAPARD parama daugiausiai pasinaudojo ūkininkai (42 proc.), žemės ūkio bendrovės (26 proc.) bei kaimo bendruomenės (14 proc.). Gauta parama suteikė galimybę ūkininkams, žemės ūkio bendrovėms plėsti savo veiklą tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai, įgyvendinant naujausias technologijas, o kaimo bendruomenėms kaimo inžinerinės infrastruktūros plėtrai.
- ✓ Remiantis Panevėžio apskrityje atlikto tyrimo duomenimis galima išskirti šiuos SAPARD paramos panaudojimo privalumus – darbo našumo padidėjimas, kurį išskyrė 69 proc. respondentų, inžinerinės infrastruktūros sukūrimas, kurį akcentavo 24 proc. respondentų bei naujų darbo vietų sukūrimas, kurį išskyrė 7 proc. respondentų.
- ✓ Tyrimo duomenų analizė parodė, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susidūrė Panevėžio apskrities ūkio subjektai, norintys gauti paramą, yra dokumentų tvarkymo sudėtingumas (38 proc.) ir informacijos stoka (24 proc.). Šias problemas padėtų sumažinti efektyvesnis

bendradarbiavimas su konsultantais bei informacijos sklaidos tobulinimas. Siūloma tobulinti informacijos sklaidą, bendradarbiaujant su užsienio šalių specialistais, pritaikant užsienio valstybių patirtį. Konsultavimasis su kitomis šalimis padėtų spręsti iškylančias problemas bei greičiau prisitaikyti prie naujų regioninės politikos reikalavimų. Tai leistų objektyviau identifikuoti problemas bei gauti profesionalias konsultacijas

- ✓ ES regioninė politika daugiausia remia ekonominių, socialinių, žemės ūkio, iš dalies ir aplinkosauginį atsilikusių regionų vystymą. Tačiau pasigendama prioriteto skiriamo kultūriniam regionų identitetui, regioninei įvairovei, kaip vertybei. Todėl siūlytina ateityje didesnę dėmesį skirti paramai susijusiai su kultūros paveldo išsaugojimo gerinimu.
- ✓ Siekiant, kad Europos Sąjungos parama padėtų mažinti tarpregioninius netolygumus, šia parama turėtų kuo daugiau pasinaudoti „silpnieji“, t.y. smulkūs ūkiai, bendrovės. Valstybė galėtų kompensuoti didesnę dalį investicinių išlaidų, smulkiems ūkio subjektams. Taip pat daugiau reikėtų informuoti ūkio subjektus apie žemės ūkio paskolų ir garantijų fondo teikiamas paslaugas.
- ✓ Siekiant ateityje efektyvaus struktūrinių fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai, siūloma vykdyti nuolatinį mokymus (kaip paruošti projektus, atlikti skaičiavimus ir pan.) ūkio subjektams norintiems pasinaudoti ES parama. Mokymus organizuojant ūkio subjektams patogiu laiku (pvz. žiemą) ir patogioje vietoje. Jų metu galėtų būti pateikiama projektų klaidų ir trūkumų analizė, teikiant rekomendacijas minėtiems trūkumams šalinti.
- ✓ Remiantis atlikto tyrimo duomenimis galima teigti, kad SAPARD parama ir netiesiogiai įtakojo kaimo regioninę plėtrą. Nors ši parama didžiausią įtaką turėjo ūkio subjektų ekonominei plėtrai, tačiau jų ekonominis sustiprėjimas netiesiogiai įtakojo ir etnokultūrinę bei socialinę/infrastruktūros plėtrą, aplinkosaugą. Kaimo bendruomenių ir savivaldybių gauta parama tiesiogiai įtakojo kaimo infrastruktūros plėtrą, tačiau netiesioginę įtaką turėjo ir kaimo kultūrinei plėtrai bei aplinkosaugai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aleksandravičius A., Atkočiūnienė V., Christauskas Č., Petrauskienė R. ES regioninės politikos poveikis Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros administravimui // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.- Kaunas: VDU, 2002.
2. Armstrong H., Taylor J., Regional Economics and Policy. Blackwell Publishers, 2000.
3. Baršauskienė V., Leliūgienė I. Sociokultūrinis darbas bendruomenėje.- Kaunas: Technologija, 2001.
4. Bilchak V. S., Zaharov V. F. Regionalnaja ekonomika: Monografija – Kaliningrad: Jantar, 1998.
5. Čaplikas J. ES struktūriniai fondai ir jų teikiamos galimybės // SAPARD lėšų naudojimo efektyvumas ir ES struktūriniai fondai: mokslinės – praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Akademija, 2003.
6. Čepaitienė N. Lietuvos rengiamasis narystei ES, gaunama ir perspektyvinė fondų parama// Europos integracijos procesai: mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga.2002. – Kaunas, 2002.
7. Čepinskis J. Struktūrinės paramos instrumentai bei jų panaudojimo efektyvumas integruojantis į Europos Sąjungą// Integracinių ekonominių procesų pokyčiai vidurio ir Rytų Europoje XXI amžiaus pradžioje: penktoji respublikinė doktorantų ir magistrantų mokslinė konferencija. 2002 geg. 3. – Kaunas, 2002.
8. Čijauskas E. ES paramos tolesnės galimybės // SAPARD lėšų naudojimo efektyvumas ir ES struktūriniai fondai: mokslinės – praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Akademija, 2003.
9. Čironienė J. ES paramos panaudojimo Lietuvos žemės ūkyje rezultatų vertinimas // SAPARD lėšų naudojimo efektyvumas ir ES struktūriniai fondai: mokslinės – praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Akademija. 2003
10. Čironienė J., Ramanauskas J. ES paramos panaudojimo Lietuvos žemės ūkyje aspektai// Tiltai Nr. 13, 2003.
11. Čiuladienė A. SAPARD įtaka Lietuvos regioninei plėtrai, 2003.
12. Dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų administravimo Lietuvoje. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 649. Vilnius, 2001 m. gegužės 31 d.
13. European Union Support programmes for SMEs. An overview of the main funding opportunities available to European SMEs .- European commision, 2003.
14. Europos Sąjunga: struktūriniai fondai ir regioninė politika. – Vilnius: Litimo, 1998.
15. Fontaine P. 10 Europos pamokų. – Vilnius, 1998.

16. Gilpin R. Tarptautinių santykių politinė ekonomija. – Vilnius: Algarvet, 1998.
17. Glossary: institutions, policies and enlargement of the European Union. – European Commission, 2000.
18. Голубков Е. Основы маркетинга: Учебник. - Москва, Финпресс, 1999.
19. Grant W. The common agricultural policy. – USA: St. Martin press, 1997.
20. Jaskėlevičius K. Žemės ūkio investicinis aktyvumas ir ES struktūrinių fondų įsisavinimo problemos // SAPARD lėšų naudojimo efektyvumas ir ES struktūriniai fondai: mokslinės – praktinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Akademija, 2003.
21. John. M. Bryden Rural development situation and chalanges in EU – 25// Rural policy perspectives for a wider Europe. – Salzburg, 2003.
22. Juozaitienė L. Regionų konkurencingumo įvertinimas – pradinis regioninės politikos realizavimo etapas // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.- Kaunas: VDU, 2002
23. Kavaliauskas P., Devinduonis R. Regioninės politikos formavimas šalies bendrajame plane// Regionų ekonomika ir plėtra:tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, 1999 spa. 21-22. – Kaunas, 1999.
24. Kirstukas J., Čaplikas J. Lietuvos regionų tipizavimo projekto metmenys // Regionų ekonomika ir plėtra. – Kaunas, 1999.
25. Kirstukas J. Kaimo vietovių regioniniai tipai ir jų plėtros rėmimas// Tiltai.- 2002. Nr. 3
26. Lietuvos regioninė sąranga ir statistinė teritorinių vienetų sistema: informacinė – analitinė medžiaga. – V.,1997.
27. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas Nr. IX – 987. Vilnius, 2002 m. birželio 25 d.
28. Lietuvos Respublikos regioninės plėtros įstatymas: 2000 m. liepos 20d. Nr. VIII – 1889// Valstybės žinios. -2000. – Nr. 66.
29. Lietuvos verslo paramos agentūra, www.lvpa.lt
30. Maniokas K. Europos Sąjungos regioninės politikos reforma ir regioninės politikos perspektyvos Lietuvoje// Lietuvių tauta ir pasaulis. – Kaunas, 2003.
31. McDonald F., Dearden St. European economic integration, - Longman, 1999.
32. Nacionalinė mokėjimo agentūra [www.nma.lt/ ?4013367983](http://www.nma.lt/?4013367983) (2004 12 10)
33. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
34. Neniškis E. Visuomeninių procesų įtakos miesto ir regiono erdvinei struktūrai dėsningumai ir jų modeliavimas// Daktaro disertacijos santrauka. – Vilnius: Technika, 2002.
35. Paleckis A. Ties Europos greitkeliu.-Vilnius: Vilspa, 2001.

36. Petkevičius A. Regional policy in Lithuania on the eve of EU Structural funds, - Vilnius: Spauda, 2001.
37. Petkevičius A., Stankaitis R., Abromavičius A. Regioninė politika periferiniam regionui: tendencijos ir galimybės, - Vilnius: Firidas. 2003.
38. Projektų valdymas/ B. Neverauskas, V. Stankevičius, V. Viliūnas, I. Černiūtė. – Kaunas: Technologija, 2004.
39. Rastauskaitė J. Regioninė politika // Europos Sąjunga iš arčiau: dėstytojų rengimo programos dalyvių straipsnių rinktinė. – Vilnius: Pradai, 2000.
40. Ribašauskienė E. Lietuvos kaimo regionai ir jų plėtros kryptys integracijos į ES kontekste// Tiltai. – 2000. Nr.4
41. Skarbalius D. Europos Sąjungos struktūrinės pagalbos principų pritaikomumas remiant kaimo plėtrą Lietuvoje// Agrarinės ekonomikos mokslo raida ir šiuolaikinės problemos: mokslinė – metodinė konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas, 1998.
42. Stanikūnas D. Lietuvos kaimo plėtra: problemos ir perspektyvos// Žemės ūkio mokslai, Nr. 4. – Vilnius, 2004.
43. Statistikos departamentas <http://www.std.lt> (2004 12 10).
44. Šimelevič K., Bagdzevičienė R. Kas yra regionas// Regionų plėtra: 2001: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. – Kaunas, 2001.
45. Verslas/ Z. Gineitienė, D. Korsakaitė, M. Kučinskienė, J. Tamulevičius. – Vilnius: Rosma, 2003.
46. Verslo Europos Sąjungos bendroje rinkoje vadovas/ S. Kolyta, A. Masandukaitė, A. Mikšys ir kt. – Vilnius, 2002.
47. Vilpišauskas R. Europos Sąjungos vidaus rinka ir Lietuva. Integracija ir jos ekonominis poveikis. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
48. Vitkus G. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
49. Vosyliūtė A. Lietuva ir Europa: miestų vizijos// Europos keliu Lietuvos socialinis ir kultūrinis savitumas integruojantis į Europos Sąjungą. – Vilnius, 2000.
50. Williams A. M. Europos bendrija.- Vilnius: Alma littera, 1996.

Paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai vertinimas

Vita Vanagaitė

Rūta Brazienė

Lietuvos žemės ūkio universitetas

Įvadas

Kaimo plėtrai reikia priemonių, skirtų infrastruktūros, gyvenimo kokybės gerinimui. Lietuvoje pagal įsigaliojusį žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymą kaimo plėtra – tai kaimo vietovių gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas, kaimo ūkinės ir socialinės struktūros, bendruomeninių ryšių tobulinimas, siekiant užtikrinti ekonominę ir socialinę sanglaudą, saugoti ir kurti darbo vietas kaimo vietovėse, saugoti ir puoselėti etninę kultūrą, kraštovaizdį bei gamtinę aplinką. Kaimo regionai turi būtų plėtojami tolygiai, derinant socialinę ir ekonominę politiką. Taigi kaimo plėtra apima ir ekonominę, ir gamtinę bei socialinę aplinką, kuri turi tarnauti žmogui. Aktyvus paramos fondų panaudojimo vertinimas bei tyrinėjimas gali prisidėti prie sėkmingesnio sprendimų regioninės plėtros srityje formulavimo ir jų įgyvendinimo.

Darbo tikslas – įvertinti paramos fondų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai.

Darbo uždaviniai: 1. Pateikti susistemintus literatūros šaltinių teorinius aspektus, apžvelgiant paramos fondų svarbą kaimo plėtrai, 2. Remiantis tyrimo duomenų analize identifikuoti SAPARD lėšų panaudojimo privalumus ir trūkumus Panevėžio apskrityje.

Tyrimo objektas – ūkiniai subjektai pasinaudoję SAPARD parama Lietuvoje.

Tyrimo metodai – analizės, sintezės, prognozavimo, statistinės analizės, anketinės apklausos metodai.

Europos Sąjungos parama – finansinė galimybė kaimo ekonominėms bei socialinėms problemoms spręsti. Kuriamą galimybę, kadangi kaimuose nėra didelio pasirinkimo ir pasiūlos, žmonių būtiniai ir kultūriniai poreikiai mažesni negu miestuose, todėl kaimo žmogus dažniau nei miesto praranda poreikį tobulėti ir ko nors siekti [13]. Taigi Europos Sąjungos parama suteikia kaimo žmonėms galimybę kurti geresnę, perspektyvesnę ateitį, lavinti savo sugebėjimus, kad vyraujančioje konkurencijoje nesmuktų dar žemiau, o pasivytų šiuolaikinius laimėjimus. Visą Europos Sąjungos pagalbą galima suskirstyti į dvi dalis:

Parama iki įstojimo į Europos Sąjungą, kurios pagrindinės sudedamosios dalys yra:

PHARE programa. Pradinis šios programos tikslas – įtvirtinti šiose valstybėse demokratiją bei padėti joms įgyvendinti rinkos ekonomikos principus. Vėliau svarbiausiu jos tikslu tapo spartinti šalių kandidačių pasirengimą narystei ES.

ISPA programos tikslas – padėti įgyvendinti Stojimo partnerystės ir Nacionalinės Acquis priėmimo programos tikslus aplinkosaugos bei transporto sektoriuose.

SAPARD programa. Pagrindiniai programos tikslai: padėti šalims kandidatėms suderinti nacionalinę politiką su ES bendrąja žemės ūkio politika, patenkinti prioritetinius poreikius žemės ūkio ir kaimo plėtros srityse, suteikti galimybę praktiškai susipažinti su struktūrinių fondų tipo programų principais.

2. Parama po stojimo į Europos Sąjungą. Šią paramą sudaro sekantys Europos Sąjungos struktūriniai fondai:

Europos regioninės plėtros fondas (ERPF). Šio fondo lėšos skirtos socialinių ekonominių netolygumų tarp atskirų regionų mažinimui.

Europos socialinis fondas (ESF). Šis fondas remia projektus, sprendžiančius socialines (pirmiausia užimtumo) problemas.

Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF). Fondas skirtas žemės ūkio struktūrų ir kaimo plėtros priemonių pertvarkymui.

Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas (ŽOFI). Šio fondo lėšos skirtos naujų metodų diegimui bei ekonominės veiklos perorientavimui vietovėse, kur verčiamasi žuvininkyste.

Sanglaudos fondas (SF) (neformaliai penktuoju struktūriniu fondu vadinamas). Fondo paskirtis - finansuoti didelių kelių tiesimo ir aplinkos apsaugos projektus.

Pagrindinis struktūrinis fondas, skirtas žemės ūkio ir kaimo plėtrai, – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas. Lėšos kaimo plėtrai iš šio fondo skiriamos 2 kryptims – investicinei paramai (tai lyg ir SAPARD programos, kuri skirta pasirengti narystei, tęsinys) ir kompensacinei paramai „lydinčiosios priemonės“ (tai netiesioginė parama, skirta ne produktui paremti, bet kompensuoti tam tikros priemonės įgyvendinimo išlaidas).

Tyrimo rezultatų analizė

Padariusi prielaidą, jog SAPARD parama galėjo turėti bene didžiausią įtaką regioninei plėtrai nagrinėjau SAPARD lėšų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai Panevėžio apskrityje. Lyginant Panevėžio regioną su kitais Lietuvos regionais pastebimas pastarojo regiono pirmavimas tiek patvirtintų paraiškų (140), tiek įsisavintų lėšų (106 mln. Lt)

srityje. Jis nežymiai nusileidžia tik Kauno apskrčiai. Iš viso Lietuvoje pasirašyta 861 paraiška už 610 mln. litų. Atsižvelgiant į tai, kad SAPARD parama gali būti įsisavinama tik kaimo gyvenamosiose vietovėse, svarbu yra, kiek šia parama pasinaudojo kaimo gyventojų, nes tik taip bus mažinamas atotrūkis tarp urbanizuotų vietovių ir periferijos bei tuo pačiu – regiono išsivystymo netolygumai. Todėl kiekviename regione buvo apskaičiuota suteiktos (patvirtintos) SAPARD paramos suma, tenkanti vienam regiono kaimo gyventojui.

Analizuojant rodiklius, nustatyta, kad vidutiniškai 1 Lietuvos kaimo gyventojui tenka – 530 Lt. Didžiausia paramos suma tenka Panevėžio apskrities kaimo gyventojams (878 Lt), mažiausiai paramos vienam kaimo gyventojui tenka Alytaus (234 Lt), Utenos (301 Lt) ir Vilniaus apskrityse (335 Lt).

Analizuojant Panevėžio apskrities ūkinius subjektus pasinaudojusius SAPARD lėšomis pastebimas didžiausias ūkininkų aktyvumas siekiant paramos 42 proc. apklaustųjų. Mažiau aktyvios buvo žemės ūkio bendrovės (26 proc.) ir nedaug nuo pastarųjų atsilieka kaimo bendruomenės (14 proc.). Remiantis tyrimo duomenimis parama daugiausiai pasinaudojo ūkiniai subjektai, kurie yra įsikūrę daugiau nei prieš 10 metų. Tai rodo, kad jie turi sukaupe pakankamai patirties, žinių bei gebėjimų sėkmingai plėtoti savo veiklą ir pasinaudoti galimybėmis, kurios tik dar labiau pagerina jų padėtį.

Vertinant tyrimų duomenis Panevėžio apskrityje išryškėja didžiausias SAPARD paramos privalumas – darbo našumo padidėjimas, kurį anketoje išskyrė 76 proc. apklausoje dalyvavusių respondentų. Naujausių technologijų įsigijimas ir panaudojimas savo veikloje įtakojo: darbo našumą; pagamintos produkcijos kokybę; geresnes darbo sąlygas; geresnes sąlygas konkurencinėje rinkoje.

Kitas svarbus gautos paramos privalumas yra infrastruktūros sukūrimas, patobulinimas, kurį išskyrė 28 procentai respondentų. Didžioji dalis paramos panaudota vandentvarkos sistemoms tobulinti kaimo vietovėse.

Paraiškos teikimo ir visas paramos gavimo procesas sunkus. Remiantis tyrimo duomenimis trys pagrindinės problemos su kuriomis daugiausiai susidūrė Panevėžio apskrities ūkiniai subjektai norėdami gauti paramą: dokumentų tvarkymo sudėtingumas, informacijos stoka, sunku surasti tinkamų tiekėjų.

Nors Panevėžio apskritis ir yra vienas iš stipriausių regionų vertinant pagal panaudotas paramos lėšas, bet manau, kad yra nemažai priežasčių užkirtusių kelią kitiems ūkiniams subjektams pasinaudoti SAPARD parama. Analizuojant tyrimo duomenis pagrindinės priežastys: lėšų stoka, nenoras investuoti/ skeptiškai vertinama galimybė gauti paramą.

Tačiau nepaisant visų sunkumų SAPARD paramos privalumai yra akivaizdūs, tai įrodo ir respondentų noras bandyti ateityje pasinaudoti Europos Sąjungos struktūriniais fondais, už tai pasisakė net 90 proc. respondentų, o likusieji 10 proc. buvo neapsisprendę tik todėl, kad dar nėra iki galo įgyvendinę dabartinio SAPARD projekto ir turi nemažai įsipareigojimų.

Išvados:

1. SAPARD programa- viena iš ES suteiktų galimybių, kurią Lietuva galėjo išnaudoti kaip regionų plėtros priemonę, tačiau kaip rodo tyrimas lėšas geriau įsisavino stipresni regionai, todėl valstybės pareigūnai ateityje turėtų pasvarstyti kaip paskatinti silpnesnių regionų plėtrą.

2. Analizuojant tyrimų duomenis Panevėžio apskrityje išryškėja didžiausias SAPARD paramos privalumas – darbo našumo padidėjimas, infrastruktūros sukūrimas, patobulinimas.

3. Remiantis tyrimo duomenimis pagrindinės problemos su kuriomis susidūrė Panevėžio apskrities ūkiniai subjektai norėdami gauti paramą yra dokumentų tvarkymo sudėtingumas, informacijos stoka. Tai padėtų sumažinti efektyvesnis bendradarbiavimas su konsultantais, tobulesnis informacinės sistemos sukūrimas.

Literatūra:

1. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas Nr. IX – 987. Vilnius, 2002 m. birželio 25 d.
2. McDonald F., Dearden St. European economic integration, - Longman. 1999
3. Nacionalinė mokėjimų agentūra www.nma.lt/?4013367983 (2004 12 10)
4. Projektų valdymas/ B. Neverauskas, V. Stankevičius, V. Viliūnas, I. Černiūtė.-Kaunas: Technologija. 2004

Vita Vanagaitė, Rūta Brazienė

Evaluation of support funds for rural development use

Summary

It is very important for Lithuania agriculture and rural development European Union financial aid its rational and purpose usage at this period of time. In this article are presented the main structural funds of European Union. By exploring European Union support, being allocated for the Lithuanian agriculture and rural development sectors, the main attention is being devoted for the SAPARD use for rural development; distinguish its advantages and disadvantages in the Panevėžys region of.

**LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS**

Administravimo ir kaimo plėtros katedra

Gerb. respondente, esu Lietuvos žemės ūkio universiteto, Ekonomikos ir vadybos fakulteto studentė, Vita Vanagaitė. Rašydama magistrinį darbą tema „Paramos fondų panaudojimo kaimo regioninei plėtrai vertinimas“, atlieku mokslinį tiriamąjį darbą. Pagrindinis šios apklausos tikslas - įvertinti ES paramos fondų panaudojimą kaimo regioninei plėtrai. Anketa yra anoniminė ir jokia informacija, pateikta šioje anketoje, nebus naudojama kitiems tikslams.

1. Jūsų (įmonės, organizacijos, ūkio) teisinis statusas:
  - a) Ūkininko ūkis
  - b) Žemės ūkio bendrovė
  - c) Žemės ūkio kooperatyvas
  - d) Uždaroji akcinė bendrovė
  - e) Kita (įrašykite) _____

2. Jūsų ūkis /įmonė egzistuoja:
  - a) Mažiau nei vienerius metus
  - b) 1 - 5 metus
  - c) 5 – 10 metų
  - d) daugiau nei 10 metų

3. Darbuotojų skaičius Jūsų ūkyje/įmonėje:
  - a) Iki 10
  - b) 11 – 20
  - c) 21 - 50
  - d) 51 – 100
  - e) 101 – 150
  - f) daugiau kaip 150

4. Parama naudojama: _____ kaime,
_____ rajone.

5. Iš kur sužinojote apie Europos Sąjungos teikiamą paramą :
  - a) Iš žiniasklaidos
  - b) Iš konsultantų
  - c) Iš pažįstamų
  - d) Iš interneto
  - e) Kita (įrašykite) _____

6. Projektą paramai gauti rengė:
  - a) Jūsų ūkio/įmonės atstovai
  - b) Jūsų ūkio/įmonės atstovai, pasitelkiant konsultantų pagalbą
  - c) Nepriklausomi specialistai
  - d) Kita (įrašykite) _____

7. Jūsų finansavimo šaltinis?
  - a) Naudoju savo/įmonės išteklius
  - b) Paėmiau paskolą iš banko
  - c) abu
  - d) Kita (įrašykite) _____

8. Ar sunku buvo gauti reikalingą bendrą finansavimą?
  - a) Taip

b) Ne (pereikite prie 10 klausimo)

9. Jei taip, tai kodėl?

- a) Negauta papildoma banko paskola
- b) Nebuvo pakankamo likvidumo
- c) Kita (įrašykite) _____

10. Paramos panaudojimo kryptys: (galite pažymėti kelis tinkamus atsakymo variantus)

- a) Investicijos į pirminę žemės ūkio produkcijos gamybą
- b) Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir rinkodaros tobulinimas
- c) Ekonominės veiklos įvairinimas ir alternatyvių pajamų skatinimas
- d) Kaimo infrastruktūros plėtra, renovacija ir kaimo paveldo išsaugojimas
- e) Žemės ūkio skirtos žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas
- f) Agroaplinkosauginių ūkininkavimo būdų skatinimas
- g) Profesinis mokymas
- h) Techninė parama ir informavimas
- i) Kita (įrašykite) _____

11. Ūkio sektorius, kuriam gauta parama? (galite pažymėti kelis tinkamus atsakymo variantus)

- j) Grūdinių kultūrų ir linų
- k) Pieno
- l) Mėsos
- m) Vaisių ir daržovių
- n) Komunikacijų ir inžinerinių įrenginių tobulinimo
- o) Vandentvarkos sistemos tobulinimo
- p) Kita (įrašykite) _____

12. Paramos suma:

- a) Iki 50 000 Litų
- b) 50 001 – 100 000 Litų
- c) 100 001 – 200 000 Litų
- d) 200 001 – 300 000 Litų
- e) 300 001 – 400 000 Litų
- f) 400 001 – 500 000 Litų
- g) 500 001 – 600 000 Litų
- h) 600 001 – 700 000 Litų
- i) 700 001 – 800 000 Litų
- j) 800 001 – 900 000 Litų
- k) 900 001 – 1 000 000 Litų
- l) virš 1 000 000 Litų

13. Paramos gavimo sutartį pasirašėte:

- m) 2000 m.
- n) 2001 m.
- o) 2002 m.
- p) 2003 m.
- q) 2004 m.

14. Paramą gavote:

- a) 2000 m.
- b) 2001 m.
- c) 2002 m.
- d) 2003 m.
- e) 2004 m.
- f) Dar negauta

15. Kelis kartus gavote paramą:

- a) Vieną kartą
- b) Du kartus
- c) Daugiau nei du kartus

16. Ar pateikus prašymą, jis iškart buvo patenkintas?

- a) Taip
- b) Ne

17. Su kokiomis problemomis susidūrėte norėdami gauti paramą (galite pažymėti kelis tinkamus atsakymo variantus):

- a) Nekvalifikuotas konsultantų darbas
- b) Nekvalifikuotas specialistų, rengiančių projektus, darbas

- c) Informacijos dėl paramos gavimo stoka
- d) Sunku surasti tinkamų prekių ir paslaugų tiekėjų
- e) Nesutvarkyti žemės nuosavybės ir nuomos dokumentai
- f) Dokumentų tvarkymo sudėtingumas
- g) Neįregistruota, neinventorizuota, neįtraukta į buhalterinę apskaitą ž. ū. technika
- h) Neregistruotas nekilnojamas turtas
- i) Kita (įrašykite) _____

18. Gautas paramos privalumai (galite pažymėti kelis tinkamus atsakymo variantus):

- a) Darbo našumo padidėjimas.
- b) Naujų darbo vietų sukūrimas
- c) Informacijos įgijimas
- d) Infrastruktūros sukūrimas, patobulinimas
- e) Kita (įrašykite) _____

19. Pažymėkite Jūsų nuomone **tris** svarbiausias priežastis, dėl kurių ne visi ūkio subjektai pasinaudoja parama (1 – svarbiausia, 3 – mažiau svarbi):

- a) Netvarkoma ūkio veiklos apskaita
- b) Apskaita tvarkoma paprastąja apskaitos sistema
- c) Ilgalaikis nekilnojamas turtas neturi teisinės registracijos
- d) Lėšų stoka
- e) Dokumentų tvarkymo sudėtingumas
- f) Nenoras investuoti
- g) Ūkio/įmonės gyvybingumo rodikliai neatitinka reikalavimų
- h) Brangios konsultantų paslaugos
- i) Skeptiškai vertina galimybę gauti paramą
- j) Kita (įrašykite) _____

20. Ar ateityje bandysite pasinaudoti struktūrinių fondų parama?:

- a) Taip
- b) Ne Jei ne, tai kodėl? _____ (toliau - 23 klausimas)

21. Kokio struktūrinio fondo parama bandysite pasinaudoti ateityje?

- a) Europos regioninės plėtros fondas
- b) Europos socialinis fondas
- c) Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
- d) Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas
- e) Dar neapsisprendėme

22. Ar turite pakankamai informacijos apie 21-tame klausime išvardintus struktūrinius fondus (reikalavimai, programos ir pan.)?

- a) Taip
- b) Ne

23. Kas, Jūsų manymu, turėtų būti tobulintina paramos paraiškų pateikimo ir paramos gavimo procedūrose?

Dėkoju už atsakymus

Anketą parengė V. Vanagaitė
2004-09-05

Informacija apie surinktas ir patvirtintas paraiškas SAPARD paramai gauti (7 etapai) 2004-08-12

(tūkst. Lt)

Apskritis	I kryptis				II kryptis				III kryptis				IV kryptis				V kryptis				VII kryptis				VIII kryptis		Gauta iš viso apskritį		
	Investicijos į pirminę žemės ūkio gamybą				Žemės ūkio ir žuvininkystės produktų perdirbimo ir marketingo tobulinimas				Ekonominės veiklos plėtra ir alternatyvių pajamų skatinimas				Kaimo infrastruktūros tobulinimas				Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku ir miškų infrastruktūros tobulinimas				Profesinis mokymas				Techninė parama, informavimas				
	Gauta		Sutartys		Gauta		Sutartys		Gauta		Sutartys		Gauta		Sutartys		Gauta		Sutartys		Gauta		Sutartys		Sutartys				
	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma	Vnt.	Suma			
1.	Alytaus	16	9.693	11	4.933	0	0	0	0	10	7.599	8	5.708	22	12.676	13	6.725	0	0	0	0	9	604	9	599			57	30
2.	Kauno	118	68.056	100	53.585	24	106.198	13	53.381	16	12.603	14	11.079	70	41.912	36	18.893	0	0	0	0	37	5.434	34	4.677			265	234
3.	Klaipėdos	36	25.208	27	18.066	9	35.803	7	24.699	9	6.672	3	2.565	29	16.753	12	7.191	0	0	0	0	6	842	6	831			89	85
4.	Marijampolės	86	46.514	75	39.076	6	44.683	3	16.566	2	2.409	1	1.176	18	9.480	10	5.621	0	0	0	0	2	132	2	128			114	103
5.	Panevėžio	116	60.183	89	44.260	6	49.984	5	39.912	4	2.579	1	216	46	31.841	32	20.899	0	0	0	0	15	1.032	13	934			187	145
6.	Šiaulių	112	57.108	89	41.122	1	270	0	0	8	5.828	4	2.803	26	12.505	17	8.198	1	246	0	0	10	508	10	502			158	76
7.	Tauragės	31	16.703	20	10.875	8	29.450	6	21.620	8	5.897	1	347	26	12.774	19	7.344	0	0	0	0	3	627	3	626			76	65
8.	Telšių	19	11.142	12	6.014	6	48.739	4	31.085	2	975	2	923	32	23.944	13	9.155	0	0	0	0	8	511	8	467			67	85
9.	Utenos	15	6.547	8	3.958	1	15.373	1	15.373	17	6.333	7	2.467	19	6.180	8	2.934	1	24	0	0	8	881	8	879			61	35
10.	Vilniaus	29	22.280	16	10.981	8	32.928	7	31.996	20	11.436	11	6.873	33	16.244	22	9.330	1	9	0	0	11	793	10	728	31	1.867	133	85
	Viso	578	323.434	447	232.870	69	363.427	46	234.632	96	62.331	52	34.157	321	184.310	182	96.291	3	279	0	0	109	11.365	103	10.371	31	1.867	1.207	947

saltinis: <http://www.nma.lt/?4013367983>